

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

امام

در
قرآن

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

امام مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) در قرآن

نویسنده:

آیت الله العظمی حسینی

ناشر چاپی:

پیام اسلام

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۷	امام مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) در قرآن
۷	مشخصات کتاب
۷	اشاره
۱۲	سوره بقره
۲۳	سوره آل عمران
۲۹	سوره نساء
۳۷	سوره مائده
۵۱	سوره اعراف
۵۵	سوره انفال
۵۷	سوره توبه
۶۵	سوره یونس
۶۸	سوره هود (علیه السلام)
۷۳	سوره یوسف (علیه السلام)
۷۶	سوره ابراهیم (علیه السلام)
۸۰	سوره حج
۹۶	سوره اسراء
۱۰۳	سوره انبیاء
۱۰۵	سوره حج
۱۱۸	سوره شعراء
۱۲۰	سوره نمل
۱۲۵	سوره قصص
۱۲۸	سوره روم
۱۳۱	سوره سجده

۱۳۴	سوره احزاب
۱۳۸	سوره سبا
۱۴۳	سوره ص
۱۴۶	سوره زمر
۱۴۹	سوره مومن
۱۵۲	سوره فصلت
۱۵۴	سوره شوری
۱۵۹	سوره زخرف
۱۶۲	سوره دخان
۱۶۵	سوره جاثیه
۱۶۶	سوره محمد (صلی الله علیه و آله)
۱۶۹	سوره فتح
۱۷۲	سوره ذاریات
۱۷۳	سوره قمر
۱۷۴	سوره رحمن
۱۷۵	سوره حدید
۱۷۶	سوره مجادله
۱۷۸	سوره صف
۱۷۹	سوره تغابن
۱۸۰	سوره جن
۱۸۲	سوره تکویر
۱۸۳	سوره بروج
۱۸۴	منابع کتاب
۱۸۸	درباره مرکز

مشخصات کتاب

سرشناسه : حسینی شیرازی، سیدصادق، 1320 -

عنوان و نام پدیدآور : امام مهدی (عج) در قرآن/ نوشته صادق شیرازی ؛ ترجمه محمد رضا انصاری.

مشخصات نشر : قم: پیام اسلام، [1358].

مشخصات ظاهری : 192ص.؛ 12 × 17 س م.

فروست : پیام اسلام ؛ 69.

شابک : 50 ریال

وضعیت فهرست نویسی : برون سپاری

یادداشت : چاپ قبلی: نیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود علیه السلام، مرکز تخصصی مهدویت، 1386.

یادداشت : کتابنامه : ص. 178-180 ؛ همچنین به صورت زیرنویس.

موضوع : محمدبن حسن (عج)، امام دوازدهم، 255ق. - - در قرآن

موضوع : مهدویت-- جنبه های قرآنی

شناسه افزوده : انصاری، محمدرضا، 1366 -، مترجم

رده بندی کنگره : BP104/م86 ح51358

رده بندی دیویی : 297/959

شماره کتابشناسی ملی : 2 6 4 6 1 3 2

اطلاعات رکورد کتابشناسی : رکورد کامل

ص: 1

اشاره

چاپ این کتاب با سرمایه‌ی انتشارات پیام اسلام قم در چاپخانه صدر قم به طبع رسید .

ص: 2

تاریخ مهدی موعود(عج الله تعالی فرجه الشریف) و بحث در زمینه خصوصیات آن دارای گستردگی فراوانی است ، و نویسندگان شیعه در این مورد تألیفات زیادی دارند.

اما آنچه بیشتر قابل توجه است ، جستجوی مسائل مربوط به حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) در لابلای آیات قرآنی است.

بویژه هنگامیکه این پژوهش از طریق روایات اهل سنت باشد، و کتاب حاضر متکفل همین روش است ، که ابتکاری است از دانشمند معظم و نویسنده توانا آقای سیدصادق حسینی شیرازی .

و من بمنظور استفاده همگان متن عربی آن را به فارسی برگرداندم.

مترجم

بهمن ماه / 1358

ص: 3

سپاس خدای را که پروردگار جهانیان است و درود بر پیامبر خدا که بهترین انسانها و برخاندان پاکش : آنان که قرآن کریم به مودتشان فرمان داده و کرامت های قرآنی در شأنشان نازل شده است بویژه بر آخرینشان وقائمشان : آنکه ولی عصر و صاحب زمان است و در انتظار فرمان خدا بسر می برد و حکومتش آرزوی همگان ... یعنی مهدی موعود (عج الله تعالی فرجه الشریف) که سلام ما برا و باد .

کتابی که در دست شماست از دهها آیات آشکار قرآنی ترتیب یافته که هر یک از آنها بعنوان تفسیر یا تنزیل یا تطبیق یا تشبیه درباره پیشوای دوازدهم حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) نازل شده است.

من این روایات را از کتب اهل سنت و احیانا از کتب شیعه که آنها از کتب اهل تسنن نقل کرده اند.

جمع آوری کرده ام تا هدایتگر افرادی باشد که به حقایق گوش فرا داده و در برابر آن تسلیم میشوند.

غالباً بدنبال هر آیه فقط به نقل یک روایت اکتفا کرده ام تا برای آینده فتح بابی شود، و برای دیگران فرصتی باشد که به توفیق خداوند این هدف را گسترش دهند .

بسیاری از روایات مزبور از کتاب "ینایع الموده" سلیمان قندوزی، و بقیه از کتب متفرقه دیگر نقل شده است.

من این کتاب را آغاز کردم تا به روان پاک مادرم که بیش از چهل و پنج روز از وفاتش نمیگذرد هدیه رحمتی باشد و پاداش برخی از حقوق فراوانی که بر من داشت ادا شده باشد .

از خداوند مهربان میخواهم که این خدمت را بخوبی از من بپذیرد، و ثوابش را عائد روح مادرم سازد و او را مشمول آرامش و نعمت و خوشنودی خودش که بزرگترین نعمت هاست قرار دهد .

در پایان یادآور میشوم که جمع آوری این آیات شب میلاد حضرت مهدی منتظر (عج الله تعالی فرجه الشریف) سال 1396 هجری درحالیکه از ولادت آن سرور 1141 سال می گذشت آغاز گردید .

صادق الحسینی شیرازی

ص: 5

سوره بقره

1 و 2 «هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ، الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ» آيه / 2 و 3

3- «فَانفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا» آيه / 60

4- «وَإِذَا بَتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبَّهُ بِكَلِمَاتٍ فَاتَمَّهَنَّ...» آيه / 124

5- «فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ» آيه / 148

6- «وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ» آيه / 155

7- «كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ» آيه / 261

8- «لَا يَأْتِيَنَّكَ السَّيْئَاتُ بِمَا تُزَكَّرُ بِهِ مِنْهُ إِنَّكَ إِلَىٰ رَبِّكَ حَسْبٌ» آيه / 285

ص: 6

« ذَالِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ »

این کتاب که شکی در آن نیست هدایتگر پرهیزکاران است ، آنان که به نادیده ایمان دارند " بقره 2-3

سلیمان قندوزی حنفی در کتاب ینایع الموده "از جابر بن عبدالله انصاری نقل میکند که گفت جندل بن جناده یهودی که بدست پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله مسلمان شد، بآن حضرت وارد گردید و از مسائل گوناگون پرسش کرد، از جمله درباره جانشینان پیامبر (صلی الله علیه و آله) سؤال کرد.

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) جانشینان خود را برای او برشمرد تا آنکه فرمود: " ... پس از او فرزندش محمد است که بنام مهدی وقائم و حجت خوانده می شود و از دیده ها پنهان میگردد و سپس ظاهر میشود هنگامیکه ظهور کرد زمین را همانطور که از ظلم و ستم پر شده از عدل و داد پر میکند ، خوشا بحال کسانی که

ص: 7

در غیبت او صبر میکنند، خوشحال کسانی که بر محبت آنان ثابت میمانند، اینها همان گروهی هستند که خداوند در کتابش آنان را توصیف کرده و فرموده: "هدایتگر پرهیزکاران است. آنانکه به نادیده ایمان دارند تا آخر حدیث (1)"

منظور از آیه این است که پرهیزکاران کسانی هستند که به حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) ایمان دارند، بنابراین مقصود از غیب در آیه خود حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) است زیرا غیب به چیزی گفته میشود که با هیچیک از حواس پنجگانه حس نشود، و در حقیقت همانطور که خداوند غیب است و با حواس پنجگانه درک نمی شود و آخرت غیب است و قابل درک بوسیله حواس ظاهری نیست، حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) نیز غیب است و در زمان غیبت بطوریکه او را بینند و بشناسند دیده نمی شود.

«فَأَنْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا» "پس دوازده چشمه از آن بشکافت بقره 60"

دانشمند بزرگ سیدهاشم بحرانی در غایة المرام از ابوالحسن بن شاذان با حذف سند از ابن

ص: 8

عباس نقل میکند که گفت: از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) شنیدم که میفرمود: ... آنگاه حدیثی طولانی نقل کرده که در قسمتی از آن از قول پیامبر چنین آمده:

"کسیکه خوشحال است که از من پیروی می کند باید ولایت علی بن ابیطالب و امامان از نسل مرا بپذیرد زیرا آنها خزانه داران من هستند"

در این هنگام جابر بن عبدالله انصاری برخاست و عرض کرد: یا رسول الله تعداد امامان چند است؟ پیامبر گرامی (صلی الله علیه و آله) فرمودند: "جابر خدا ترا رحمت کند، از تمامی اسلام از من سؤال کردی" تا آنکه فرمود "تعدادشان به اندازه چشمه هائی است که برای موسی بن عمران، پس از آنکه با عصایش به سنگ زد شکافته شد، پس دوازده چشمه از آن بشکافت" تا آخر حدیث (1)

ناگفته نماند که چون پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) امامان دوازده گانه را به چشمه هائی که در قرآن یاد شده تشبیه فرمود ما نیز به پیروی از پیامبر آیه فوق را در اینجا نقل کردیم.

«وَ إِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ.»

هنگامیکه ابراهیم را پروردگارش

ص: 9

سلیمان قندوزی از مفضل بن عمر نقل میکند که گفت : در مورد آیه «إِذَا بَتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ» از امام صادق (علیه السلام) سؤال کردم امام فرمودند: "آن سخنان همان سخنانی بودند که آدم از پروردگارش فراگفت و خداوند توبه او را پذیرفت بدین صورت که آدم گفت : پروردگارا ترا بحق محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین میخواهم که توبه مرا بپذیری " پس خداوند توبه او را پذیرفت چون او توبه پذیر مهربان است .

عرض کردم : یابن رسول الله : پس منظور از «فَاتَمَّهُنَّ» چیست ؟ فرمودند: یعنی آن سخنان را تا دوازدهمین امام مهدی قائم ، که نه تن آنها از نسل حضرت امام حسین (علیه السلام) هستند بانجام رسانید' توضیح اینکه : " ابتلی " بمعنی امتحان و آزمایش است و از روایت استفاده میشود که خداوند ابراهیم خلیل (علیه السلام) را با نام پیامبر خدا و امامان دوازده گانه مورد آزمایش قرار داده است ، حالا حقیقت امتحان چه بوده آیه شریفه در این مورد ساکت است ولی از روایات این معنی را توضیح داده اند و از مجموعه آنها استفاده میشود که حقیقت آزمایش

خضوع در برابر اهل بیت و اعتقاد به پیروی او از آن خاندان بوده است .

«فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ أَيْنَمَا تُكَونُوا يات بِكُمْ اللَّهُ جَمِيعاً»

پس بسوی نیکیها سبقت بگیرید هرکجا باشید خدا همه شما را می آورد " بقره / 148

سلیمان بن قندوزی بسند خود از امام صادق (علیه السلام) نقل میکند : که آن حضرت فرمودند: منظور اصحاب قائم (عجل الله تعالی فرجه الشریف) هستند که سیصد و چند نفر میباشند ، بخدا قسم آنها " امت معدود" هستند که مانند ابرهای پاییزی در عرض یک ساعت جمع میشوند "ص 505 ینایع الموده".

ناگفته نماند که منظور از امت معدوده همان معنائی است که در قرآن کریم در سوره هود آیه 8 آمده : «وَلَئِنْ أَخْرَجْنَا عَنْهُمْ الْعَذَابَ إِلَى أُمَّةٍ مَّعْدُودَةٍ لَيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُ» که تفسیر آن به همین معنی در سوره هود خواهد آمد .

در هر حال آیه مورد بحث در ضمن روایات آمده و خلاصه آن اینکه : اولین گروه از اصحاب حضرت مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) که تعدادشان مانند اصحاب بدر 313 نفر است در آغاز ظهور حضرت ، در حالیکه حضرت در مکه است و اطراف زمین در شهرهای مختلف پراکنده هستند

ص: 11

بقدرت خداوند متعال در عرض یک ساعت به وی ملحق میشوند، و مانند داستان تخت بلقیس که آصف بن برخیا وصی سلیمان (علیه السلام) آن را در کمتر از یک لحظه از یمن به بیت المقدس آورد، چنانکه قرآن آنرا نقل کرده است .

«لَنْبَلُوْنَكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ»

(شما را بشمه ای از ترس و گرسنگی و کاهش اموال و نفوس و محصولات امتحان خواهیم کرد و صبر کنندگان را نوید ده) "بقره آیه 155 "

سلیمان قندوزی در مورد آیه « وَلَنْبَلُوْنَكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ...» از محمد بن مسلم از حضرت صادق (علیه السلام) نقل میکند : که فرمودند : پیشاپیش قائم (عجل الله تعالی فرجه الشریف) نشانه های آزمایش خدا برای مومنان تحقق مییابد "عرض کردم : آن نشانه ها کدامند؟ فرمودند: این آیه: «وَلَنْبَلُوْنَكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ...» شما را بشمه ای از ترس در اثر ابتلا به بیماری ، و گرسنگی در اثر مرگ آشکار، و کاهش محصولات در اثر نیامدن باران آزمایش میکنیم ، در این هنگام صبرکنندگان را نوید ده " سپس فرمود ای محمد ، این است تاویل آیه ، " و تاویل

آیات قرآن شریف را جز خداوند متعال و راسخان در دانش نمی دانند" و ما راسخان در دانش هستیم (ینابیع الموده صفحه 505)

« كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَتَيْتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٍ »

"مانند دانه ایست که هفت خوشه رویانده که در هر خوشه صد دانه دارد. (بقره آیه 261)

دانشمند شافعی ، جمال الدین مقدس سلمی در کتاب " عقدا لدار " صفحه 259 بسند خود از علی بن ابیطالب (علیه السلام) نقل میکند که آن حضرت در توصیف حضرت مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) فرمودند: مهدی فرماندهان خود را به کشورهای دیگر روانه میکند تا بین مردم بعدالت رفتار کنند "تا آنکه فرمود" بدی از میان می رود و نیکی باقی میماند و چنانکه خدا فرموده یک پیمانہ کاشته میشود و هفتصد پیمانہ بدست میآید "تا آخر روایت ، این معنی اشاره به آن است که آیه کریمه در شأن حضرت مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) و زمان وی نازل شده و خصوصیات مزبور منحصر به زمان او میباشد ، زیرا روایت در صدد بیان نشانه ها و پدیده های آن زمان درخشان است ، بویژه آنکه سخن امیرالمومنین علی (علیه السلام) است و علی (علیه السلام) درک مفاهیم قرآن

ص: 13

گاهترین فرد است و هم او بود که پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) بر طبق آنچه انس روایت کرده، درباره اش فرمود: "پس از من علی تاویلات قرآنی را به مردمی که آشنا نیستند می آموزد (شواهد التنزیل ج 1 ص 29)

« آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ »

"پیامبر به آنچه از پروردگارت به او نازل شده ایمان دارد و مومنان همگی به خدا و فرشتگان و کتابها و پیامبران ایمان دارند" بقره آیه 285

دانشمند شافعی محمد بن ابراهیم حموی و هم چنین دانشمند حنفی موفق بن احمد خوارزمی بسند خود از ابوسلمی چوپان پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) شنیدم که میفرمودند: شبی که مرا به آسمان بردند خداوند بزرگ به من فرمود: "پیامبر به آنچه از پروردگارش به او نازل شده ایمان دارد" گفتم "و مومنان" فرمود: درست گفتم، سپس فرمود: میان امت چه کسی را بجای خود گذاشته ای؟ گفتم بهترین آنان را، فرمود: علی بن ابیطالب را؟ گفتم: بلی پروردگارا، فرمود: محمد من به زمین نگاه کردم و ترا میان آن همه برگزیدم و نام ترا نام

ص: 14

های خودم مشتق ساختم ، هر جا من یاد شوم تو نیز با من یاد میشوی چرا که من محمود هستم و تو محمد هستی ، آنگاه مجدداً به زمین نگاه کردم و علی را از میان مردم انتخاب نمودم و نامش را از نام خودم مشتق ساختم ، زیرا من اعلی هستم و او علی است ، محمد ! من ترا و علی و فاطمه و حسن و حسین و امامانی که از نسل او هستند از نور خودم آفریدم و ولایت شما را بر اهل آسمان و زمین عرضه کردم ، کسی که ولایت شما را بپذیرد نزد من از مومنان است و کسی که آن را انکار کند نزد من از کافران محسوب میشود محمد! اگر بنده ای از بندگان من بقدری مرا عبادت کند که از عبادت بازماند مانند مشک خشکیده شود سپس در حالیکه منکر ولایت شماست بر من وارد شود او را نمی آمرزم تا بولایت شما اقرا کند .

محمد! آیا دوست داری آنان را ببینی ؟ گفتم : بلی پروردگارا ، فرمود به جانب راست عرش نگاه کن ، نگاه کردم ناگهان دیدم علی و فاطمه و حسن و حسین و علی بن الحسین و محمد بن علی و جعفر بن محمد و موسی بن جعفر و علی بن موسی و محمد بن علی و علی بن محمد و حسن بن علی و مهدی در دریا پس از نور ایستاده اند ، و او (حضرت مهدی عج الله تعالی فرجه الشریف) مانند

ستاره درخشانی وسط آنان قرار داشت و فرمود: محمد اینها حجت‌ها هستند و او همان قیام‌کننده از عترت تو است بعزت و جلال خودم
قسم که او راه آشکار دوستان من و انتقام‌گیرنده دشمنان من است. (1)

ص: 16

1- فرائد السمطين ج 2 و مقتل الحسين ج 2 ص 95

سوره آل عمران

در این سوره سه آیه مورد بحث است .

1- «أَفَغَيَّرَ دِينَ اللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا» آیه 83

2- «وَلِيُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ» آیه 141

3- «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا» آیه 200

ص: 17

« أَفَعَيَّرَ دِينَ اللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ »

(آیا جز دین خدا را میجوئید درحالیکه از آسمانها و زمین هر که هست خواه ناخواه بفرمان او گردن نهاده و همه بسوی او بازگردانده میشوند

83 .

قندوزی بسند خود از حضرت صادق (علیه السلام) نقل می کند که آن حضرت در مورد آیه « وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ... » میفرمودند: وقتی مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) قیام کند هیچ نقطه ای از زمین نیست مگر آنکه شهادت یگانگی خدا و رسالت حضرت محمد در آن داده میشود " (ینایع الموده ص 506)

توضیح اینکه : آیه شریفه به دوران مهدی منتظر (عج الله تعالی فرجه الشریف) اشاره میکند، زیرا در آن زمان در تمام روی زمین سخن از خداست و همگی در برابر خداوند متعال تسلیم هستند، و تا کنون نه در عهد پیامبران گذشته و نه در زمان پیامبر اسلام و نه

ص: 18

بعد از پیامبر چنین صحنه ای پیش نیامده که تمام مردم روی زمین در برابر خدا و دین خداوند متعال خواه و ناخواه سر تسلیم فرود بیاورند
«وَلِيْمَحْصِ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَيَمْحَقِ الْكٰفِرِيْنَ»

تا خداوند کسانی را که ایمان آوردند تصفیه کند و کافران را نابود سازد. آل عمران 141

حموینی بسند خود از سعید بن جبیر از ابن عباس نقل میکند که پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: علی وصی من است و قائم منتظر از فرزندان او کسی است که زمین بواسطه او از عدل و داد پر میشود چنانکه از ظلم و ستم پر شده است، قسم بآنکه مرا به عنوان نوید دهنده و ترساننده بحق برانگیخت آنان که در زمان غیبت وی در اعتقاد به امامتش ثابت باشند گرانبها تراز طلای سرخ هستند.

در این هنگام جابر بن عبدالله انصاری برخاست و عرض کرد یا رسول الله: آیا قائم که از فرزندان شماست غیبتی دارد؟ پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود: آری بخدا قسم، " تا خدا کسانی را که ایمان آورده اند تصفیه کند و کافران را نقصان دهد"

ای جابر، این امر خدا و سرخداست و از اسراری

ص: 19

است که علت آن بر بندگان پوشیده است پس تردید بخود راه مده ، زیرا تردید در امر خداوند بزرگ باعث کفر میشود (فرائد السمطين ج 2)

ناگفته نماند که این روایت از جمله ابن خلدون در مقدمه (1) وهیثمی در مجمع الفرائد (2) نقل کرده اند .

منظور از طلای سرخ ، طلای خالص است و مقصود این است که : کسانی که به حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) در زمان غیبتش ایمان دارند از طلای خالص کمیاب ترند و جهت تشبیه این است که چون طلا غالباً با مس یا برنج یا نیکل و مانند اینها مخلوط است از این جهت طلای خالص کمیاب است و کسی که به حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) ایمان دارد کمیاب تر از چنین طلائی میباشد .

از این روایت میرساند که علت غیبت امام ، آزمایش مردم و تصفیه مومن خالص و کافرو مومن غیرخالص است ، در این صوت کسیکه نسبت به امام کافر است نابود میشود و مومن غیرخالص نیز در اثر طولانی شدن زمان غیبت ، وجود امام را انکار میکند و مشمول سخن پیامبر میشود که فرمود:

"کسیکه ظهور حضرت مهدی را انکار کند به

ص: 20

1- مقدمه ابن خلدون ص 269

2- ج 7 ص 318

تمام آنچه بر حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) نازل شده کفر ورزیده (1) در نتیجه مو من خالص است که در اعتقاد به امامت حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) ثابت میماند هر چند زمان غیبت طولانی گردد.

باید دانست که منظور از "امر خدا" زمان ظهور امام امت و منظور از "تردید بخود ره مده" این است که اگر غیبت امام طولانی شد در وجود شریفش شک نکنید و نگوئید: اگر بود ظاهر میشد، زیرا چنین تردیدی موجب کفر است.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ»

(ای کسانی که ایمان آورده اید صبر کنید و ثبات ورزید و آماده باشید و از خدا بترسید شاید رستگار شوید) آل عمران 200

قندوزی بسند خود از حضرت باقر (علیه السلام) نقل میکند که آن حضرت در مورد آیه «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا...» فرمود در انجام واجبات صبر کنید و در برابر دشمنان ثبات ورزید و آماده پیشوای خود مهدی منتظر (2) باشید.

ص: 21

1- ینابیع الموده صفحه 447

2- ینابیع الموده صفحه 506

منظور این است که خود را به حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) ببندید و روحتان را به او مربوط سازید و این کنایه از آن است که نسبت به امام ثابت عقیده باشید، و در راه او از روی رغبت و میل فداکاری و جهاد نمائید.

ص: 22

در این سوره پنج آیه مورد بحث است .

1- «مَنْ قَبِلَ أَنْ نَطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلَيَّ أَذْبَارِهَا» آیه 47

2- «أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ» آیه 59

3- «الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ...» آیه 69

4- «وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولَى الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ» آیه 83

5- «وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لِيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ» آیه 159

ص: 23

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ آمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَطْمِسَ وُجُوهَ فَنَرُدَّهَا عَلَيَّ أَدْبَارَهَا »

ای کسانی که بشما کتاب داده شد، به آنچه ما نازل کرده ایم و تصدیق کننده کتاب شما است بگروید پیش از آنکه چهره هائی را محو کنیم و آنها را به پشت بازگردانیم " نساء 47

قندوزی بسند خود از حضرت باقر (علیه السلام) نقل می کند که آنحضرت در مورد آیه « يَا أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ آمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ... » فرمود از لشکرسفیانی که در گودی بیابان نابود میشوند تنها سه نفر رهائی می یابند که خداوند صورتهايشان را به پشت بر میگردداند و این هنگام ظهور حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) است (1)

ص: 24

ناگفته نماند که مضمون این روایت تاویل آیه میباشد ، و تفسیر آیه در مورد کسانی است که به پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) ایمان نیاورده اند، و میان این دو معنی یعنی تاویل و تفسیر منافاتی نیست زیرا قرآن کریم به شهادت آیاتش و به شهادت روایات دارای تاویل و تفسیر و ظاهر و باطن میباشد .

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ»

(ای کسانی که ایمان آورده اید خدا را اطاعت کنید و از پیامبر فرمانروایان خویش فرمان ببرید . نساء 59)

علامه بحرانی از حموی از سلیم بن قیس هلالی در مورد حدیث مفصل قسم نقل میکند که علی (علیه السلام) در عهد عثمان بیش از دوست نفر از اصحاب و تابعین را قسم داد و در ضمن فرمود: شما را بخدا قسم آیا می دانید «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ» درباره چه کسانی نازل شده است ؟

مردم گفتند: آیا به بعض مومنین اختصاص دارد یا به عموم آنان ؟ اینجا خداوند پیامبرش را فرمان داد که صاحبان امر را برای آنان معرفی کند و همان گونه که نماز و زکاة و حج را برای آنان

توضیح داده ولایت را نیز برای آنان توضیح دهد .

(تا اینکه علی "علیه السلام) فرمود): آنان علی برادر من و وزیر من و وصی من و خلیفه من میان امتم میباشد که پس از من ولی هر مومنی است سپس فرزندش امام حسن (علیه السلام) و پس از او امام حسین (علیه السلام) آن گاه نه نفر از فرزندان امام حسین (علیه السلام) یکی پس از دیگری که قرآن با آنها و تنها با قرآند، از قرآن جدا نمیشوند و قرآن از آنان جدا نمیشود تا نزد حوض بر من وارد شوند"

پس مردم گفتند: بلی ما شنیده ایم و همان گونه که تو فرمودی گواهی میدهیم (1).

بنا براین منظور از "اولی الامر" امامان دوازده گانه هستند که آخرین حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) می باشد.

«الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا»

(آنانکه خداوند نعمتشان داده : از پیامبران و راستی پیشگان و شهیدان و شایستگان که آنان از جهت رفاقت نیکو هستند" نساء 69

ص: 26

حسکانی از ابوعباس فرغانی از حدیثه نقل میکند که گفت: روزی بر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) وارد شدم در حالیکه این آیه را «
الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ...» برا و نازل شده بود، پس آنرا برای من قرائت فرمود. من گفتم: ای پیامبر خدا، پدر و مادرم فدای تو باد
اینها کیانند؟ من می بینم خداوند آنان را بسیار ستوده و بزرگ شمرده است!؟

پیامبر خدا فرمودند: حدیثه، من "از میان پیامبران" هستم که خداوند نعمت شان داده است من نخستین آنها در نبوت و آخرینشان در
بعثت هستم و علی بن ابیطالب از "راستی پیشگان" است که پس از آنکه خداوند مرابه رسالت مبعوث فرمود و نخستین کسی بود که مرا
تصدیق کرد، آنگاه حمزه و جعفر از "شهیدان" و حسن و حسین دو پیشوای بهشتی از شایستگان هستند و مهدی در عصر خود برای آنان
رفیق نیکوئی است" (1)

منظور از عصر حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) زمان رجعت است که که زمین پس از آنکه از ظلم و ستم پرشده به

ص: 27

وسیله او از عدل و داد پر میشود، زیرا آنها همگی هنگام رجعت اجتماع میکنند و دنیا از اولیاء و برگزیده شایستگان تشکیل میشود .

«وَلَوْ رُدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولَى الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ»

(اگر آنها به پیغمبر و فرمانروایان خویش رجوع میدادند، کسانی که کیفیت آن را میجویند مطلب را از آنان فرا میگرفتند. نساء 83)

قندوزی حنفی بسند خود از ابن معاویه از حضرت باقر (علیه السلام) نقل میکند که آن حضرت در ضمن حدیثی فرمود: خداوند فرموده است «وَلَوْ رُدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولَى الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ» پس کار مردم را به فرمانروایان آنها به همان کسانی که مردم به اطاعت و مراجعه به آنان مأمور شده اند رجوع داده است .

وازامام صادق (علیه السلام) در تفسیر "أُولَى الْأَمْرِ" نقل شده است که آن حضرت در ضمن حدیثی فرمود: "پس علی (علیه السلام) بود آنگاه حسن (علیه السلام) و سپس حسین (علیه السلام) و پس از ایشان علی بن الحسین (علیه السلام) و بعد امام محمد باقر (علیه السلام) ... و امرچنین است همانا زمین جز بوسیله

امام اصلاح نمیشود. " (1) ناگفته نماند که این حدیث دلالت بر این دارد که در زمان حاضر امام موجود است و او جز حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) نخواهد بود، بنابراین آیه شریفه در مورد حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) و پدران بزرگوارش صدق میکند.

ن وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لِيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا»

(هیچ کس از اهل کتاب نیست مگر آنکه پیش از مرگ خویش به عیسی خواهد گروید و روز قیامت بر آنها گواه خواهد بود. (نساء 159)

قندوزی حنفی بسند خود از حضرت باقر (علیه السلام) نقل میکند که آن حضرت در مورد آیه « وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لِيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ ... » فرمود: پیش از فرارسیدن قیامت عیسی بر زمین نازل میشود آن روز تمام ملت ها یهودی و غیر یهودی پیش از مرگ خود به او (حضرت مهدی عج الله تعالی فرجه الشریف) میگردند و عیسی پشت سر حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) نماز میخواند (2)

این روایت را ابن صباغ مالکی و دیگران نیز نقل کرده اند (3)

ص: 29

1- ینابیع الموده ص 506

2- ینابیع الموده ص 506

3- فصول المهمه باب 12

منظور این است که پیش از فرارسیدن قیامت هنگامیکه حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) ظاهر میشوند، حضرت عیسی بن مریم (علیه السلام) نازل میشود و پشت سر امام نماز میخواند، پس مسیحیان به حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) ایمان میآورند چون حضرت عیسی (علیه السلام) پشت سر ایشان نماز گذارد، و یهودیان نیز به ایشان ایمان میآورند زیرا حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) ألواح تورات را که نشانه های حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) در آنها وجود دارد از فلسطین بیرون میآورد و سایر ملتها نیز در اثر معجزه هائی از این قبیل به آن حضرت میگردند. بنابراین بر طبق این تأویل ضمیر در "لیؤمنن به" در آیه شریفه به حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) بر میگردد.

در این سوره سه آیه مورد بحث است .

1 - «وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا» آیه 12

2 - «وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَى أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ» آیه 14

3 - «فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ» آیه 54

ص: 31

«وَلَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا»

(خدا از بنی اسرائیل پیمان گرفت و از آنها دوازده نگهبان برانگیختیم) مائده 12

علامه بحرانی در غایة المرام از محمد بن علی بن شاذان با حذف سند از ابن عباس نقل کرده که گفت از پیامبر (صلی الله علیه و آله) شنیدم که در ضمن حدیثی می فرمود: "کسیکه خوشحال است که از من پیروی می کند باید ولایت علی بن ابیطالب و امامان از نسل مرا بپذیرد زیرا آنها خزانه داران دانش من هستند.

در همین هنگام جابر بن عبدالله انصاری برخاست و عرض کرد: یا رسول الله تعداد امامان چند است؟ پیامبر فرمود: جابر، تعداد آنان... تا اینکه فرمود: به تعداد نهگبانان بنی اسرائیل.

خداوند فرموده: «لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا» جابر، بنابراین امامان دوازده نفراند اولین آنها علی

ص: 32

توضیح آنکه: چون پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مقام بیان تعداد امامان، این آیه کریمه را قرائت کرده و به آن استشهاد نموده، این دلیل آن است که آیه به ائمه تأویل شده و ما نیز بهمین جهت آنرا در اینجا آوردیم.

«وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَى أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ»

(از آنانکه گفتند ما نصرانی هستیم پیمان گرفتیم، سپس از آنچه را به آن پندشان داده بودند فراموش کردند (مائده 14))

سلیمان قندوزی بسند خود از ابوریع شافعی از حضرت صادق (علیه السلام) نقل کرده که آن حضرت در مورد آیه «وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَى أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ...»

فرمود: بزودی نصاری آن قسمت را بیا دمی- آورند و زود باشد که گروهی از آنان به همراه قائم خروج نمایند. (2)

منظور این است که نصاری ایمان به حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) را که خداوند درباره آن از ایشان پیمان

ص: 33

1- غایة المرام ص 244

2- ینابیع الموده 506

گرفته بود فراموش کردند ولی بزودی آنرا بیاد می آورند و به اسلام باز میگردند، زیرا میبینند عیسی بن مریم (علیه السلام) از دین اسلام پیروی میکند و پشت سر حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) نماز میخواند، و ممکن است منظور از "گروه" در سخن امام آن گروه از انصاری باشند که در زمان حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) موجودند، نه گروه خاصی از مسیحیان آن زمان، چون در روایات آمده است که تمام نصاری به حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) ایمان میاورند.

«يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ»

ای کسانی که ایمان آورده اید هر که از شما از دین خویش باز گردد بزودی خدا گروهی را بیاورد که دوستشان دارد و آنها او را دوست دارند با مؤمنان نرم دل و با کافران تند هستند، در راه خدا جهاد میکنند و از ملامت سرزنشگری نمی هراسند، این بخشش خداست که بهر کس بخواهد

قندوزی حنفی از سلیمان بن هارون عجلی نقل کرده است که گفت : از حضرت صادق (علیه السلام) شنیدم که فرمود: صاحب این امر (حضرت مهدی قائم) محفوظ است ، اگر تمامی مردم از بین بروند خداوند اصحاب او را خواهد آورد و آنان کسانی هستند که خداوند درباره شان فرموده « يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ... » ینابیع الموده ص 507

ناگفته نماند که تاویل این آیه در مورد اصحاب حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) منافاتی با تاویل آن درباره امیرالمومنین (علیه السلام) ندارد، زیرا امیرالمؤمنین (علیه السلام) با حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) و اصحابش هر دو مصداق این آیه میباشند چون خدا علی (علیه السلام) را دوست دارد و علی (علیه السلام) نیز خدا را دوست دارد و هم چنین خدا حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) و اصحابش را دوست دارد و آنان نیز خدا را دوست دارند، تنها چیزی که میتوان گفت اینکه : حضرت علی (علیه السلام) مصداق کامل و فرد تمامترین آیه است و حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) و اصحابش مصداق دیگران محسوب میشوند و این گونه مصداق در قرآن فراوان است زیرا قرآن ظاهر و باطن دارد و دارای تنزیل و تاویل و تفسیر میباشد.

در این سوره پنج آیه مورد بحث است .

- «حَتَّىٰ إِذَا جَاءَتْهُمْ السَّاعَةُ بَغْتَةً» 31

2- «قُلْ أَرَأَيْتَكُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُ اللَّهِ أَوْ أَتَتْكُمْ السَّاعَةُ بَغْتَةً» 40

3- «فَإِنْ يَكْفُرْ بِهَا هَؤُلَاءِ فَقَدْ وَكَلْنَا بِهَا قَوْمًا لَّيْسُوا بِهَا بِكَافِرِينَ» 89

4- «وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا...» 115

5- «يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ...» 158

ص: 36

«قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَتْهُمْ السَّاعَةُ بَعْتَةً قَالُوا يَا حَسْرَتَنَا عَلَىٰ مَا فَرَطْنَا فِيهَا وَهُمْ يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ عَلَىٰ ظُهُورِهِمْ أَلَسَاءَ مَا يَرْزُونَ»

(آنانکه معاد را دروغ شمرده اند زیان کرده اند و چون قیامت ناگهان بر آنان درآید گویند: دریغا از آن کوتاهیها که در دنیا کرده ایم آنها بار گناهان خویش را بر پشتهایشان میبرند، آگاه باشید که بدباری را میکشند "

سیوطی (فقیه شافعی) از بخاری از ابوهریرد نقل میکند که گفت: مردی از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) پرسید؟ قیامت کی پیا میشود؟ پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود وقتی امانت از بین برود در انتظار قیامت باش، عرض کرد: یا رسول الله، چگونه امانت از بین میرود؟ فرمود: هنگامیکه امر در دست ناشایستگان قرار گرفت منتظر قیامت باش "الدر المنثور ج 6 ص 50"

و نیز سیوطی از ابن مردویه از ابوهریره نقل

میکنند که گفت: مردی نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله) آمد و پرسید: قیامت کی بپا میشود؟ پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود: سؤال شده داناتراز سؤال کننده نیست. عرض کرد: پس علامات قیامت را برای ما بیان کنید. پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود: نزدیک شدن بازارها، عرض کرد: نزدیک شدن بازارها چیست؟ فرمود: اینکه مردم از کمی درستکاری بیکدیگر شکایت میکنند و زنا زاده زیاد میشود و غیبت شایع میگردد و ثروتمند مورد احترام است و صدای تبهکاران در مساجد بلند میشود و زشتکاران پیروز میشوند و زنا آشکار میگردد (1)

سیوطی میگوید: احمد بن حنبل و بخاری و مسلم وابن ماجه از ابن مسعود نقل کرده اند که گفت: از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) شنیدم که میفرمود: "قبل از فرارسیدن قیامت روزهایی میرسد که دانش در آن بالا میرود و جهل فرود می آید و آشفتگی و بی نظمی فراوان است" (2)

ناگفته نماند که در مورد وقوع این حوادث پیش از ظهور حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) روایات بسیار است.

بنابراین از بین رفتن امانت، قرار گرفتن امر در دست ناشایستگان زیاد شدن زنا زاده، شیوع

ص: 38

1- الدر المنثور ج 6 ص 50

2- ج 6 ص 51

غیبت، احترام به ثروتمندان، بلندشدن صدای تبهکاران در مساجد، پیروزی زشتکاران، آشکار شدن زنا، وازبین رفتن علم و فرود آمدن جهل (1) و زیادشدن هرج و مرج همه اینها از نشانه های ظهور حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) هستند، پس بنابراین منظور از (ساعت) زمان ظهور حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) یا زمانی است که قیامت را نیز شامل میشود، زیرا این دو زمان در بسیاری از مقدمات و علامات باهم مشترکند .

« قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَنَاكُمْ عَذَابُ اللَّهِ أَوْ أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَعْيَبَ اللَّهُ تَدْعُونَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ »

(بگو: اگر راست میگوئید بمن خبر دهید اگر عذاب خدا بر شما در آمد یا قیامت ناگهان بر شما فرا رسد آیا جز خدا را میخوانید؟) (انعام آیه 40)

سیوطی نقل میکند که حاکم ازوائله بن اسقع نقل کرده که گفت: از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) شنیدم که میفرمود: "قیامت برپا نمی شود تا آنکه ده علامت تحقق یابد: خسوف در مشرق، خسوف در مغرب خسوف در جزیره العرب، دجال، نزول یاجوج وما

ص: 39

1- شاید منظور از جهل، بیخردی و تهی مغزی باشد

جوج، دابه، طلوع خورشید از مغرب، آتشی که از قطر عدن بیرون میاید و مردم را بسوی محشر میراند و مورچه بزرگ و کوچک را زنده میکند" (1)

ناگفته نماند که راوی دو علامت را فراموش کرده یا شاید نزول یا جوج را یک علامت و نزول ماجوج را علامت دیگری بشمار آورده و یا ممکن است محشور شدن مورچه بزرگ و کوچک را یک علامت محسوب کرده تا ده علامت کامل گردد، منظور از دابه شاید اشاره به آیه شریفه است که خداوند میفرماید: « وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ » (2)

هنگامیکه عذاب بر آنان واجب شود برای آنها جنبنده ای از زمین بیرون آوریم تا به آنان بگوید که این مردم آیات ما را باور نمی کرده اند.

لازم به ذکر است که تمامی این علامتها در ضمن روایات متعددی نشانه های ظهور حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) محسوب شده است، چنانکه اگر به کتب تفسیر و حدیث و تاریخ مراجعه کنیم این مطلب را خواهیم یافت، بنابراین منظور از ساعت " زمان ظهور حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) یا آن و زمان قیامت خواهد بود چرا

ص: 40

1- الدر المنثور ج6 ص 60 و سوره نمل آیه 82

2- الدر المنثور ج6 ص 60 و سوره نمل آیه 82

که قران دارای ظاهر و باطن و تفسیر و تأویل و تنزیل میباشد .

« فَإِنْ يَكْفُرْ بِهَا هُوَ لَا فَقَدْ وَكَلْنَا بِهَا قَوْمًا لَيَسُو بِهَا بِكَافِرِينَ »

پس اگر این گروه آن را انکار کنند، گروهی را بر آن گماشتیم که منکران نیستند انعام 89

قندوزی حنفی بسند خود از حضرت صادق (علیه السلام) نقل میکند که فرمود: صاحب این امر یعنی حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) محفوظ است اگر تمامی مردم از بین بروند خداوند اصحاب او را خواهد آورد و خدا درباره آنان فرموده: « فَإِنْ يَكْفُرْ بِهَا هُوَ لَا فَقَدْ وَكَلْنَا بِهَا قَوْمًا لَيَسُو بِهَا بِكَافِرِينَ » (1)

منظور این است که ممکن نیست حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) یا اصحاب وی از بین بروند، بنابراین اگر مردم هم در اثر گرسنگی، جنگها و بیماریها از بین بروند حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) و اصحابش که 313 نفرند باقی میمانند و اینکه امام صادق (علیه السلام) فرمود: "که خداوند اصحاب او را خواهد آورد" کنایه از آمدن خود حضرت است زیرا در روایات وارد شده است که مادامی که تعداد وی مانند اصحاب بدر کامل نشوند ظهور

ص: 41

نخواهد کرد .

« وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدَّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ . » «سوره انعام آیه 115

(وگفتار پروردگا تو از روی راستی و عدالت بانجام رسید کلمات وی تغییرپذیر نیست و او شنوا و داناست) "115"

سلیمان قندوزی بسند مذکور از گروهی از بزرگان مورد وثوق که همزمان با حضرت هادی (علیه السلام) و حضرت عسکری (علیه السلام) بودند نقل میکند که گفتند : از این دو بزرگوار شنیدیم که میفرمودند: خداوند متعال وقتی بخواهد امام را خلق کند یک قطره از آب بهشت را در آب باران نازل میکند و آن آب در میوه ها و سبزیجات زمین قرار میگیرد و پدرامام آنرا میخورد و نطفه امام از آن منعقد میشود، هنگامیکه نطفه در رحم قرارگرفت چهار ماه که بر آن گذشت صدای را میشنود و روی بازویش نوشته میشود «وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدَّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ» و هنگامیکه تولد یافت فرمان خدا قیام میکند و ستونی از نور برای او بالا میرود که مخلوقات و اعمال و اسرارشان را بوسیله آن میبینند و هرکجا برود و بهرجا نظر کند این ستون را در برابر چشمهایش

ص: 42

روشن است که این حدیث یا اختصاص به حضرت قائم (عج الله تعالی فرجه الشریف) دارد یا شامل تمام ائمه میشود که در هر حال شامل امام قائم (عج الله تعالی فرجه الشریف) هم خواهد شد در این زمینه روایات دیگری نیز نقل شده که این دو معنی را تأیید میکنند .

«يَوْمُ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا، قُلِ انْتَضِرُوا إِنَّا مَنَّظُرُونَ»

روزی که بعضی از نشانه های پروردگارت میآید کسیکه قبلاً ایمان نیاورده یا در (مدت) ایمانش کارخیری نکرده ایمان آوردنش برای او سودی ندارد ، بگو: منتظر باشید که ما نیز منتظریم. 158 انعام

قندوزی حنفی از ابوهیره نقل کرده که گفت قیامت برپا نمی شود تا آنکه خورشید از مغرب طلوع کند در آن هنگام تمام مردم ایمان میآورند و آن روز است که " کسیکه قبلاً ایمان نیاورده یا در (مدت) ایمانش کارنیکی انجام نداده ایمان آورد

ص: 43

نش برای او سودی ندارد" (1)

و نیز قندوزی از ابوسعید خدری در مورد آیه شریفه : «أَوَيَاتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ» طلوع خورشید را از مغرب نقل کرده است (2)

ناگفته نماند که در بسیاری از روایات طلوع خورشید از مغرب یکی از علائم ظهور و رجعت مهدی آل محمد (عج الله تعالی فرجه الشریف) بشمار آمده و این مطلبی است که برای آنانکه از روایات آگاهی کامل دارند قابل شبهه نیست .

بنابراین آیه شریفه به حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) تأویل یا تفسیر شده است .

ص: 44

1- ینابیع الموده ص 476

2- ینابیع الموده ص 476

سوره اعراف

در این سوره دو آیه مورد بحث است :

1- « وَنَادَى أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ رَجَالاً » آیه 48

2- « يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا » (آیه / 187)

ص: 45

«وَنَادَى أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ رِجَالًا يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمَاهُمْ قَالُوا مَا أَغْنَىٰ عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ»

(یاران حائل ، مردانیرا که به علامتشان میشناسند ندا میدهند و میگویند: جمعیت شما و آن تکبری که میکردید ، کاری برای شما نساخت
سوره اعراف 68

قندوزی حنفی بسند خود از سلمان فارسی (رحمة) نقل کرده که گفت : بیش از ده بار از پیامبر خدا شنیدم که به علی (علیه السلام) فرمود:
"یا علی تو و جانشینانت که از فرزندان تو هستید میان بهشت و دوزخ حائل هستید .

وارد بهشت نمی شود مگر کسیکه شما را بشناسد و شما او را بشناسید و داخل جهنم نمی شود مگر کسیکه شما را انکار کند و شما او را
انکارنمائید" (1)

روشن است که چون حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) آخرین

ص: 46

جانشینان پیامبر (صلی الله علیه و آله) است از کسانی خواهد بود که این آیه درباره آنان نازل شده خصوصاً پس از آنکه پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) به نام جانشینان خود تصریح کرده و در بسیاری از موارد از آخرین آنها به مهدی منتظر (عج الله تعالی فرجه الشریف) یاد شده که ما در گذشته بعضی از آن موارد نقل کردیم .

« يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي لَا يُجَلِّئُهَا لِوَفْتِهَا إِلَّا هُوَ ثُقُلَتْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا تَأْتِيكُمْ إِلَّا بَغْتَةً » ترا از قیامت میپرسند که کی بیا میشود؟ بگو: علم آن نزد پروردگار من است که جز او آن را به موقع خود آشکار نمیکند در آسمان و زمین نهان است و جز ناگهان بر شما فرامیرسد . اعراف / 187

قندوزی در مورد این آیه از مفضل بن عمر از حضرت صادق (علیه السلام) نقل میکند که آنحضرت فرمود: این بهنگام قیام قائم است (1)

ناگفته نماند و در بسیاری از روایات وارد

ص: 47

شده است که علم به زمان قیام حضرت مهدی قائم (عج الله تعالی فرجه الشریف) اختصاص به خدا وند متعال دارد.

زیرا از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) و امیرالمومنین (علیه السلام) بارها این مطلب سؤال میشده و هرکدام در پاسخ میگفتند: "سؤال شونده داناتراز سؤال کننده نیست".

ص: 48

سوره انفال

در این سوره یک آیه مورد بحث است .

1- «وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ» آیه 39

ص: 49

« وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةً وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ »

با کافران بجنگید تا فتنه ای نماند و تمامی دین به خدا اختصاص یابد. انفال 39

فندوزی حنفی بسند خود از محمد بن مسلم نقل میکند که گفت : حضرت باقر (علیه السلام) درباره تاویل این آیه : « وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةً وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ » سؤال کردم ، حضرت فرمود: تاویل این آیه محقق نشده است هنگامیکه تاویل آن محقق یافت مشرکان تا توحید خداوند بزرگ را بپذیرند و دیگر شرک نباشد و این در زمان قیام قائم ما است "

ناگفته نماند که تاویل به معنی غرض و مقصود نهائی آیه است و در توضیح روایت باید گفت که " تمامی دین خدا بخدا اختصاص یابد " تنها در زمان حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) است که این معنی محقق میشود .

ص: 50

سوره توبه

در این سوره سه آیه مورد بحث است :

1- «وَلَمْ يَتَّخِذُوا وَلَا مِنْ دُونِ اللَّهِ رَسُولَهُ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَليجَهً» آیه 16

2- «لِيُظْهَرَهُ الدِّينَ كُلَّهُ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ» 33

3- الف - «انَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنِي عَشَرَ شَهْرًا» آیه 36

3- ب : «وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً» آیه 36

ص: 51

« أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُشْرِكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ »

آیا گمان کردید که رها میشوید و خداوند از کسانی که از شما جهاد کرده و غیر از خدا و رسول او مومنان ، همه می نگرفته اند، هنوز آگاهی ندارد؟ خداوند از اعمالی که میکنید آگاه است " توبه آیه 16

علامه بحرانی از عالم شافعی ابراهیم بن محمد حموبینی از مسلم بن قیس هلالی حدیث مفصلی را نقل میکند که در آن حضرت علی (علیه السلام) مهاجران و انصار را در مورد فضائل خود و خاندانش قسم میدهد از جمله اینکه به آنان فرمود: شما را به خدا قسم آیا نمیدانید این آیه «وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً» در چه موردی نازل شده است؟ مردم گفتند: آیا به بعضی از مومنان

ص: 52

اختصاص دارد یا شامل تمام آنان میشود؟ پس خداوند به پیامبرش فرمان داد تا زمامدارانشان را به آنان معرفی کند و همان گونه که نماز و زکات و حج را برایشان توضیح داده ولایت را نیز برای آنان توضیح دهد ...

(تا آنکه علی (علیه السلام) میفرماید:) پس ابوبکر و عمر برخاستند و گفتند: یا رسول الله آیا این آیات اختصاص به علی (علیه السلام) دارد؟ پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود "آری درباره او و جانشینان من تا روز قیامت است"

گفتند: یا رسول الله آنان را برای ما معرفی کن، پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: علی برادرم و وزیرم و وصی و جانشین من در میان امتم و زمامدار هر مومنی پس از من، آنگاه فرزندم حسن و سپس حسین و پس از او نه تن از فرزندان حسین یکی پس از دیگری " (1)

ناگفته نماند که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در احادیث بیشماری به نام این نه تن تصریح نموده که نهمین آنها حضرت مهدی (عج) الله تعالی فرجه الشریف است .

«هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ»

ص: 53

اوست که پیامبر خویش را با هدایت و دین حق فرستاد تا وی را برهر دینی غالب گرداند هرچند مشرکان کراهت داشته باشند " توبه 33

قندوزی حنفی بسند خود از حضرت صادق (علیه السلام) نقل میکند که آنحضرت در مورد آیه «هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ ...» فرمود: بخدا قسم تاویل آن محقق نمیشود تا آنکه مهدی قائم (عج الله تعالی فرجه الشریف) ظاهر شود، هنگامیکه ظاهر شد هیچ مشرکی نیست مگر آنکه از ظهور وی کراهت دارد و هیچ کافری باقی نمی ماند جز آنکه کشته میشود حتی اگر کافر در دل صخره ای باشد صخره میگوید: ای مومن در دل من کافری قرار دارد مرا بشکن و او را بکش "1"

منظور از کافر در سخن امام (علیه السلام) کافر معاندی است که قرآن از آنان تعبیر به "وازداد و اکفرا" میکند یعنی کسانی که به کفر خود افزوده اند، وگرنه روایات بسیاری وارد شده است که کفار غیر معاند دین اسلام را می پذیرند و به حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) بعنوان امام و خلیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ایمان میاورند و این معنی را ما در تفسیر «وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ ...» بیان کردیم .

ص: 54

و اما اینکه حضرت صادق (علیه السلام) میفرماید: " صخره میگوید: ای مومن در دل من کافری قرار دارد مسئله عجیبی نیست، زیرا پس از آنکه معتقد باشیم که خداوند قدرت دارد جمادات را به سخن گفتن وادار کند و معتقد باشیم که حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) از طرف خدا امام است، چه مانعی دارد که خداوند این معجزات را به او بدهد و چه اشکالی دارد که خداوند این امور غیرطبیعی را بدست حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) اجرا کند تا دین وی بر تمامی ادیان غالب گرداند؟ مگر سنگریزه در دست پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) سخن نگفت در حال اینکه آن روز اراده خداوند براین تعلق نگرفته بود که دینش را بر تمامی ادیان و در هر نقطه ای از زمین غالب گرداند؟

بنابراین باید صخره ها در عصر نواده پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) و تجدیدکننده دین وی مهدی منتظر (عج الله تعالی فرجه الشریف) سخن بگویند، چرا که خداوند اراده فرموده دین خود را بر تمام ادیان و در هر نقطه ای غالب گرداند.

ناگفته نماند که مانعی ندارد منظور از فرستادن پیامبر غالب شدن دین خدا بر تمامی ادیان باشد و در عین حال این غلبه بیش از هزار سال بعد از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بتأخیر افتد، زیرا طولانی بودن مدت، باعث از بین رفتن مصالح

خداوند در مورد بندگانش نمیشود. مگر خداوند حضرت نوح پیغمبر را برای هدایت امتش مبعوث نکرد در عین حال میبینیم در طول نهصد و پنجاه سال نبوت وی جز عده کمی به او ایمان نیاوردند.

مطلبی را که اینجا باید یادآور شویم این است که آیه مورد بحث با همین الفاظ در سه مورد از قرآن کریم آمده است: یکی در اینجا و دیگر در سوره "فتح" و سوم در سوره "صف" و چون این آیه در حقیقت سه آیه بشمار میرود نه یک آیه، از این جهت مانیز بمنظور پیروی از قرآن کریم این آیه را با تاویل و تفسیرش در دو سوره فتح و صف نقل خواهیم کرد.

«انَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنِي عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ» محققا شماره ماهها نزد خدا در کتاب خدا، روزی که آسمان و زمین را آفرید دوازده ماه است توبه 36

علامه بزرگ سید هاشم بحرانی از محمد بن شاذان با حذف سند از ابن عباس نقل میکند که گفت از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) شنیدم که در ضمن حدیثی طولانی میفرمود: "ای گروه مردم، هر که بخواهد حجت پس از مرا بشناسد باید علی بن ابیطالب را بشناسد.

ای گروه ، کسیکه خوشحال است که از من پیروی میکند باید ولایت علی بن ابیطالب و امامان از نسل مرا بپذیرد زیرا آنها خزانه داران دانش من هستند."

در این هنگام جابر بن عبدالله انصاری بر خاست و عرض کرد: یا رسول الله تعداد امامان چند است (پیامبر فرمود: "جابر ، خدا ترا رحمت کند از تمامی اسلام از من سئوال کردی ، تعداد امامان به تعداد ماهها است ، و آن " نزد خدا در کتاب خدا روزی که زمین و آسمان را آفرید، دوازده ماه است "

سپس فرمود " جابر ، بنابراین ائمه دوازده نفرند اولین آنها علی بن ابیطالب و آخرینشان قائم است" (1)

توضیح اینکه : پیامبر (صلی الله علیه و آله) ائمه دوازده گانه را به دوازده ماه تشبیه میکند و متن آیه شریفه را میخواند و بدنبال آن میافزاید آنها دوازده نفرند و آخرینشان حضرت قائم است ، اینها همه شاهد براین است که آیه مزبور به ائمه تاویل شده و روشن است که تاویل پیامبر روح قرآن محسوب می شود .

«وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً» چنانکه با شما یکسره میجنگند (توبه آیه 36)

ص: 57

سلیمان قندوزی بسند خود از حضرت باقر (علیه السلام) نقل میکند آنحضرت در مورد آیه «وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً» فرمود: تا آنکه دیگر شرک وجود نداشته باشد و تمامی دین خدا به خدا اختصاص یابد و فرمود: تاویل این آیه هنوز محقق نشده است، هنگامیکه قائم (عج الله تعالی فرجه الشریف) ما قیام کرد، هر که او را درک کند تاویل این آیه را خواهد یافت و دین محمد (صلی الله علیه و آله) تا هرجا که شب و روز برسد خواهد رسید بطوریکه دیگر شرک بر پشت زمین باقی نمی ماند چنانکه خداوند فرموده است (1)

منظورا ز جمله: "تا هرجا که شب و روز باشد" این است که تمامی زمین را می پوشاند و هیچ نقطه ای از آن باقی نمی ماند مگر آنکه دین محمد (صلی الله علیه و آله) آنرا فرا میگیرد و پرچم اسلام بر فراز آن به اهتزاز در میآید.

ص: 58

سوره یونس

در این سوره یک آیه مورد بحث است :

1 - «فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ آيَةٌ» 20

ص: 59

«وَيَقُولُونَ لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنتَظِرِينَ»

(میگویند: چرا معجزه ای از پروردگارش برا و نازل نشده است ؟ بگو: غیب تنها اختصاص به خدا دارد. پس منتظر بمانید که من نیز با شما منتظر می مانم، یونس 20

قندوزی حنفی بسند خود از حضرت صادق (علیه السلام) نقل میکند که آن حضرت در مورد این آیه : «وَيَقُولُونَ لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ...» فرمود: منظور از غیب در این آیه حضرت حجت قائم (عج الله تعالی فرجه الشریف) است (1)

توضیح اینکه : هر چیزی که از حواس پنجگانه پنهان باشد آنرا غیب میگویند و آن مصادیق زیادی دارد هر چند این مصادیق از جهات گوناگون با یکدیگر تفاوت دارند، مثلاً " خداوند متعال " غیب مطلق

ص: 60

است ، چون دیده نمی شود و نخواهد شد، و هم چنین علمی که مردم نمی دانند غیب است و "روح" که محسوس انسان نیست غیب است ، و حضرت حجت غائب نیز از آن جهت که مردم بطور شناسائی! او را نمی بینند غیب محسوب میشود، بنابراین مانعی ندارد که آیه به حجت قائم (عج الله تعالی فرجه الشریف) تأویل گردد .

ص: 61

سوره هود (عليه السلام)

در این سوره چهار آیه مورد بحث است :

1- «وَلَيْنَ أَخْرَجْنَا عَنْهُمْ إِلَىٰ أُمَّةٍ مَّعْدُودَةٍ لَيَقُولُنَّ مَا يَحْسِبُهُ» آیه 8

2- «أُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ...» 21

3- «قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةٌ أَوْ آوَىٰ إِلَيَّ زُكْنٌ شَدِيدٌ» آیه 80

4- «بَقِيَّةُ اللَّهِ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ» آیه 86

ص: 62

« وَ لَئِنْ أَخَّرْنَا عَنْهُمْ الْعَذَابَ إِلَىٰ أُمَّةٍ مَّعْدُودَةٍ لَّيَقُولَنَّ مَا يَحِبُّهُ إِلَّا يَوْمَ يَأْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ وَ حَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ »

(اگر عذاب را تا (فرارسیدن) گروهی معین، از آنان بتاخیر اندازیم میگویند: موجب باز داشتن آن چیست؟ آگاه باشید روزی که (عذاب) بر آنان بیاید، از آنان گشتنی نیست و چیزی که به مسخره کردنش می پردازند بر آنان واقع میشود) "آیه 8 سوره هود"

قندوزی حنفی بسند خود از حضرت باقر (علیه السلام) و حضرت صادق (علیه السلام) نقل میکند که آن دو در مورد آیه « وَ لَئِنْ أَخَّرْنَا عَنْهُمْ الْعَذَابَ إِلَىٰ أُمَّةٍ مَّعْدُودَةٍ... » فرمودند: گروه معینی، اصحاب مهدی در آخر زمان هستند که تعدادشان مانند هل بدر 313 نفر است و مانند جمع شدن قطعات ابرهای پاییزی در یکساعت اجتماع میکنند. (ینابیع الموده ص 508)

ص: 63

(آنان کسانی هستند که به خویش زیان زده اند) هود 21

قندوزی حنفی از مفضل بن عمر نقل میکند که گفت: در حضور امام صادق (علیه السلام) سخن از حضرت مهدی به میان آمد، حضرت صادق فرمود: «آنان یعنی کسانی که در وجود مهدی تردید دارند) میگویند: چه زمانی تولد یافت؟ و چه کسی او را دیده؟ و کجا است) و کی ظاهر میشود؟ تمام اینها نشانه تردید در حکومت و قدرت او است (آنگاه این آیه را تلاوت فرمود) «أُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ» فیا الدنیا والآخره (1)

ناگفته نماند که این تاویل یکی از تاویلات تطبیقی قرآن است که جزاهل بیت کسی از آن آگاهی ندارد، زیرا قرآن در خانه آنان نازل شده و امام صادق (علیه السلام) نیز از این خاندان است.

«قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ آوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ» گفت: ای کاش در قبال شما نیروئی داشتم یا به تکیه گاهی قوی پناه میبردم "هود 80

ص: 64

قندوزی حنفی بسند خود از حضرت صادق (علیه السلام) نقل میکند که فرمود: لوط که به ملتش گفت: ای کاش در قبال شما نیروئی داشتم یا تکیه گاهی قوی پناه میبردم " آرزوی نیروی مهدی قائم و قدرت اصحابش را میکرد، زیرا اصحاب مهدی تکیه گاه قوی هستند و هر یک از آنها قدرت چهل نفر را دارند و قلب هر کدام محکم تراز قطعات آهن است، اگر به کوههای آهن بگذرند کوهها ویران شوند و دست از شمشیرهایشان بر نمی دارند تا خداوند بزرگ راضی شود (1)

بنابراین "قوة" و "رکن شدید در این آیه به حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) واصحاب وی تاویل شده است و منظور از اینکه امام فرمود: "تا خداوند بزرگ راضی شود این است که تمامی مردم به اسلام گرایش پیدا میکنند و اسلام و ایمان روی زمین را فرا میگیرد، و روشن است که قتل، تنها اختصاص به معاندانی دارد که حجت بر آنان تمام شده و حق را شناخته و در عین حال آنرا انکار کرده اند.

«بَيِّئَةُ اللَّهِ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ» اگر باور دارید باقی گذاشته خداوند برای شما بهتر است " 86

ص: 65

شبلنجی در نورالابصار از حضرت باقر (علیه السلام) نقل میکند که آن حضرت در ضمن حدیث طولانی فرمود:

هنگامیکه او (حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف) ظهور کرد به کعبه تکیه میکند و 313 نفر از پیروانش نزد او اجتماع میکنند و او اولین سخنی که میگوید این آیه است «بَقِيَّةُ اللَّهِ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ مَدْمُونِينَ» آنگاه میگوید: منم بقية الله وخليفه و حجت او بر شما ، هرکسی بر او سلام میکند و میگوید: «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَقِيَّةَ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ» تا آخر حدیث (1)

این روایت را ابن صباغ مالکی و دیگران نیز نقل کرده اند (2)

ناگفته نماند که این تاویل هیچ گونه منافاتی بانزول آیه بعنوان نقل قول شعیب پیغمبر (علیه السلام) ندارد زیرا تاویل و تنزیل دو چیز هستند ، و بر طبق روایات متواتر ، قرآن دارای ظاهر و باطن می باشد پس منافات ندارد یکی از دو معنی اراده شود و در ضمن معنی دیگر نیز منظور باشد .

ص: 66

1- نورالابصار صفحه 172

2- الفصول المهمه باب 12

سوره یوسف (علیه السلام)

در این سوره یک آیه مورد بحث است .

1- «حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوْا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا» آیه 110

ص: 67

«حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَرَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّىَ مَنْ نَشَاءُ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ» تا وقتی که پیامبران مایوس شدند و یقین کردند که تکذیب شده اند نصرت ما بر آنان آمد پس هر کس که ما خواستیم رهائی یافت و عذاب ما از گروه بدکارا دفع نمیشود. یوسف 110

قندوزی حنفی بسند خود از امیرالمومنین (علیه السلام) نقل میکند که فرمود: نصرت خدا نمیآید تا آنکه شما در نظر مردم پستر از مردار شوید و همین است سخن پروردگار من در کتابش در سوره یوسف (علیه السلام) « حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَرَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا....» و این بهنگام قیام قائم ما مهدی است (1) ناگفته نماند که این مورد از باب تطبیق

ص: 68

است که مثل امیرالمومنین (علیه السلام) از آن آگاهی دارد: کسی که عالم به حقایق قرآن است و از اسرار آن مطلع می‌باشد و پیامبر درباره او فرمود: "یساز من علیا وبلاد قرآنی را به مردمیکه آشنا نیستند می‌آموزد (1)"

ص: 69

1- شواهد التنزیل جلد 1 صفحه 29

سوره ابراهيم (عليه السلام)

در این سوره دو آیه مورد بحث است :

1- « وَ ذَكَرَهُمْ بِآيَاتِ اللَّهِ » آیه 5

2- « كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ » آیه 24

ص: 70

« لَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللَّهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ »

سوره ابراهیم آیه 5 محققا ما موسی را با معجزه های خویش فرستادیم که قومت را از ظلمت ها بسوی نور بیرون آور و روزهای خدا را بیادشان آور که در این برای هر صبرکننده سپاسگزار عبرتی است. آیه 5

قندوزی حنفی بسند خود از حضرت باقر (علیه السلام) و حضرت صادق (علیه السلام) در مورد آیه شریفه «وَ ذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللَّهِ...» نقل میکند که فرمودند: روزهای خدا سه روز است: روزی که قائم قیام میکند و روز بازگشت و روز قیامت(1)

شاید منظور از روز بازگشت " روز رجعت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و امیرالمؤمنین باشد که شیطان در آن روز کشته میشود و این همان روز معلومی است که خداوند

ص: 71

شیطان را تا آن روز مهلت داده و میفرماید «فَأَنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ» (1) یعنی توتا روز و وقت معین . مهلت خواهی یافت، البته در سوره "حجر" در این زمینه سخن به میان خواهد آمد.

باید دانست که چون خداوند به پیامبران گذشته فرمان داده بود که مردم را به رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) بشارت دهند از این جهت آیه شریفه اشاره به این معنی میباشد .

«أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ»

(مگر دیدی خداوند چگونه مثالی زد: سخن نیک، مانند درخت نیک است که ریشه اش ثابت و شاخه ای در آسمان است) (سوره ابراهیم (علیه السلام) 24)

حاکم حکانی از ابو عبدالله شیرازی از سلام خثعمی نقل میکند که گفت : به حضرت باقر (علیه السلام) وارد شدم و از وی در باره این آیه « أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ» سؤال کردم ، حضرت فرمود : ای سلام شجره طیبه حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) است و فرع امیرالمومنین

ص: 72

علی (ع) و میوه حضرت امام حسن و امام حسین (علیه السلام) و شاخه حضرت فاطمه زهراء (علیه السلام) و شاخه های منشعب از آن
ائمه اطهار از فرزندان حضرت فاطمه (علیه السلام) هستند تا آخر حدیث (1)

روشن است که حضرت مهدی قائم (عج الله تعالی فرجه الشریف) چون آخرین امام از فرزندان حضرت علی (علیه السلام) و فاطمه است
از این جهت، آیه شریفه شامل آنبزرگوار نیز خواهد شد.

ص: 73

در این سوره سه آیه مورد بحث است :

401 - «قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ» (آیات 36، 37، 38)

ص: 74

« قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ »

(گفت: پروردگارا، مرا تا روزی که زنده میشوند مهلت ده، گفت: محققا تو تا روز و وقت معین مهلت خواهی یافت) "سوره حجر آیه 36-38

محمد بن ابراهیم بسند خود از حسن بن خالد از حضرت رضا (علیه السلام) نقل میکند که آنحضرت در ضمن حدیثی فرمود: "منظور از روز و وقت معلوم و معین روز خروج قائم ما است" از آنحضرت سؤال شد: یا بن رسول الله، قائم شما اهل بیت چه کسی است؟ فرمود: چهارمین فرزندانم، پسر بانوی کنیزان که خداوند بوسیله او زمین را از بیدادگریها پاک میسازد و آن را از هر نوع ظلم و ستم و تبهکاری تطهیر میکند" (1) ناگفته نماند که عین این آیه در سوره (ص) نیز آمده است و ما این آیه را به ترتیب در هر سوره

ص: 75

ذکر میکنیم تا هرکس بخواهد آیه را در هر یک از دو مورد بررسی کند بتواند ، چون ممکن است کسی تصور کند این آیه در یکی از این دو سوره ذکر شده و از تکرار آن در سوره دیگر اطلاع نداشته باشد. علاوه وجود دو آیه بعنوان تاویل یا تنزیل در مورد حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) دلیل بر این است که در مورد دو آیه نازل شده نه یک آیه .

مطلبی که اینجا قابل دقت است این است که : الفاظی که در قرآن تکرار شده ، هر چند لفظی تکرار است لیکن از نظر معنی تکرار نیست ، ما این مسئله را ذیلاً توضیح میدهم تا روشن شود آیاتیکه در فضیلت حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) در قرآن مجید بحث می کنند و بصورت تکرار آمده در حقیقت تکرار نیست .

دانشمندانی که از علوم قرآن بحث میکنند معتقدند که تکرار لفظی در قرآن موجود است ولی تکرار معنوی در آن نیست، زیرا هر کلمه ای که در قرآن تکرار شده غیر از معنی آن کلمه در مورد دیگر است یعنی اگر کلمه ای در قرآن دوبار آمده لفظ شان یکی ولی معنی و مقصود دوتاست و جمله مکرر یا آیه مکرر یا موضوع مکرر نیز چنین است .

مثلا اگر کلمه یا آیه ای در قرآن پنج مرتبه تکرار شده ، لفظ یکی است ولی پنج معنی از آن اراده شده است ، و علم به این مرحله را علم

اینجا مناسب است برای توضیح این مسئله به نقل پاره ای از مطالبی که در این زمینه نوشته شده پردازیم :

استاد عفیفی در کتاب "القرآن القول الفصل" در این مورد می گوید :

وقتی آیه یا جمله ای کوتاه تر از آیه یا کلمه یا حرفی در قرآن تکرار شد (2)

ص: 77

1- در این زمینه مقدمه "شیخ عطیه صقر" دبیر انجمن بحثهای اسلامی الازهر را که بر کتاب "القرآن القول الفصل" تالیف "استاد عفیفی" نوشته مطالعه فرمائید

2- تکرار آیه مانند تکرار «فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ» در سوره الرحمن و تکرار جمله مانند تکرار «فَاسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ» در سوره نحل آیه 43 و سوره انبیاء آیه 7 و تکرار کلمه مانند تکرار «عَلَيْهِمْ» در سوره فاتحه «صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ» و تکرار حرف مانند تکرار و عطف در دو آیه «إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ» و «غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ»

هر یک از این مفردات بجای خود و دارای معنی جدیدی مختص بخود میباشد ، بطوریکه اگر بخواهیم در هر زبان یا مکانی هر یک از این مفردات را در شکل خود مورد بررسی قرار دهیم حساب ویژه ای برای آن خواهیم یافت : میبینیم از یک جهت تعمیم معجزه آسای الهی است چون یک لفظ است ولی ما را به معانی مختلفی هدایت میکند، و از جهت دیگر تخصیصی معجزه آسا است چون هر مفردی در شکل خود به معنی ویژه خود اختصاص دارد بطوریکه آن معنی با معنی دیگر مفرد در مورد دیگر تفاوت دارد، اینجاست که میبینیم هر مفردی در هر موردی با نوع احتیاج ما به قرآن توافق پیدا میکند و روشن است که انسان از اینگونه تعمیم و تخصیص در سخن عاجز است زیرا نمی تواند بطور کامل آن مقدار مطلوب از سخن را در نظر مخاطب اثبات کند تا چه رسد به اینکه چند معنی مورد احتیاج را در قالب یک لفظ تکراری افهام نماید (1)

خطیب اسکافی در کتاب " درة التنزیل " در موردیکه هر مفرد قرآنی دارای معنی جدیدی میباشد چنین می آورد:

ص: 78

"در سوره نبا، این دو آیه « كَلَّا سَيَعْلَمُونَ، ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ » از نظر لغظ یکی است اما آیه اول اختصاص به علم در دنیا و آیه دوم اختصاص به علم در آخرت دارد. بنابراین آیه تکرار نیست و معنی آیه دوم غیر از معنی آیه اول است" (1)

منظور این است که مشرکان در اثر آشکار شدن نشانه‌ها بزودی در دنیا خطای اختلاف خود را در مورد "نبا عظیم" میدانند، آنگاه در آخرت نیز خطای اختلاف خود را خواهند دانست.

تاج القرآن کرمانی در کتاب "اسرار التکرار في القرآن" در مقام بیان مثال دیگری برای عدم تکرار معنوی در قرآن چنین میگوید:

"در سوره فاتحه، کلمه "علیهم" در یک آیه دو بار آمده " زیرا به این طور است « صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ » این در حقیقت تکرار نیست، زیرا منظور از اول ارتباط بمعنی نعمت دادن و منظور از دوم بمعنی غضب است" (2)

مقصود این است که نعمت دادن خدا در تمام موارد از یکجا سرچشمه میگیرد همانطور که غضب خدا نیز بر یک اصل خاص استوار است، چرا که هر یک از

ص: 79

1- دره التنزیل ص 566

2- اسرار التکرار في القرآن صفحه 21

انعام و غضب بر اصول حکیمانه ای مبتنی هستند و چنان نیست که نعمت دادن خدا یا غضبش سرسری و بدون اندیشه باشد، بنابراین وجود ارتباط در هر یک از این دو ضروری است .

علامه زرکشی در کتاب "البيان في علوم القرآن" در مقام توضیح اصطلاح معروف "تحقیق و تفصیل قرآن" میگوید :

"تحقیق و تفصیل قرآن علمی است که مواضع مفردات قرآنی را برای ما روشن میسازد بطوریکه موضع هر مفردی را مانند موضع حرفی که یک کلمه را تشکیل میدهند و هر حرفی جای مخصوص خود را دارد

بخوبی میتوانیم تشخیص دهیم ، و این از امتیازات کلام خداوند است ، زیرا کلام انسانی چنین ارتباطی نخواهد بود. چنانکه قاضی ابوبکر بن العربی در اینمورد میگوید: ارتباط دادن آیات، قرآن نسبت به یکدیگر بطوریکه مانند یک کلمه باشد. علم بزرگی است که خداوند در ب آن را بسوی ما گشوده است ولی ما چون افرادی را نیافتیم که بتوانند این دانش را فراگیرند و دیدیم خلق خدا به بطالت گرایش دارند دهان بستیم و این علم را میان خود و خدا قرار دادیم و آنرا بسوی خدا بازگردانیم" (1)

ص: 80

البته شاید منظور قاضی ابوبکر از خلق خدا، دنیا پرستانی باشند که از معارف الهی روی گردان شده اند نه عموم مردم، چرا که اگر عموم مردم منظور باشند سخنی دور از صواب است.

ابوحامد غزالی در کتاب معروف "احیاء علوم الدین" در مورد توضیح اصطلاح مزبور میگوید:

"بعضی از عارفان (1) معتقدند که قرآن حاوی هفت صد و هشتاد هزار و دویست علم میباشد زیرا هر کلمه ای علم محسوب میشود" (2).

ابن قیم در کتاب "اعلام الموقعین" از بعضی صحابه نقل میکند که وقتی که از "کلاله" از وی سؤال شد اظهار نظر نکرد تا آنکه به کلمه "کلاله" و "الکلاله" در دو مورد از قرآن مراجعه کرد:

موردا ول آیه 12 از سوره نساء «وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوْ امْرَأَةً وَوَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ» و مورد دوم آیه 176 از همان سوره: «يَسِّرْ تَقْتُونَك قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنْ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَوَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ

ص: 81

1- عارفه کسی میگویند که مرعی معرفت بیشتری نسبت به خداوند و جهان هستی است

2- احیاء علوم الدین جلد اول صفحه 523

آنگاه عفيفی بدنبال آن چنین میگوید: اینک من مبینم دقت در این مورد که در یکی کلمه "کلاله" و در دیگری "الکلاله" آمده ما را به معنی جدیدی از معانی قرآن میرساند و این تنها اختصاص به این مورد ندارد بلکه در هر موردی که خواننده قرآن با آیات قرآنی مواجه شود و سیاق آنها را در نظر بگیرد به این نتیجه خواهد رسید (2)

قاضی ابوبکر باقلانی در کتاب "اعجازالقرآن" پس از آنکه عقاید اشاعره و معتزله را در این زمینه نقل میکند و مسئله خلق قرآن را متعرض میشود در آخر میگوید:

"ازاینکه مبینم خداوند، مخالفان قرآن را به آوردن مانند یک سوره از میان تمام سوره های قرآن دعوت میکند و سوره خاصی را نام برده، پی میبرم که تمامی قرآن معجزه است" (3)

روشن است که دلیل آن اینست که کلمات قرآنی هر چند از نظر لفظی تکرار شده اما از جهت معنی تکرار نیست و به تعداد تکرار لفظ معنی نیز متعدد

ص: 82

1- اعلام الموقعین ج 1 ص 92

2- القرآن القول الفصل ص 214

3- اعجاز القرآن ج 2 ص 252

رشیدرضا در کتاب "الوحي المحمد" مینویسد :

"اگر عقائد اسلام که در قرآن بیان شده از قبیل ایمان بخدا، صفات خدا، فرشتگان، کتابهای آسمانی، پیامبران، قیامت و خصوصیات آن مانند حساب، جزا، بهشت، دوزخ اگر تمامی این مسائل بطور مرتب در سه یا چهار یا پنج سوره مانند کتب عقاید نوشته میشود ...

و اگر عبادات اسلام از قبیل طهارت، نماز، زکاه، روزه، حج، دعا، و اذکار مانند کتب فقهی، دسته بندی شده در چند سوره قرار داده میشود ... تا آنکه میگوید) :

و اگر قوانین تشریحی و احکام شخصی و سیاسی و جنگی، اقتصادی، مدنی، حدود، و کیفرهای اسلام در ضمن چند سوره مانند کتابهای قانونی ترتیب مییافت ...

و اگر داستانهای انبیاء و محتویات آن از قبیل مواعظ و سنتهای الهی، در سوره های ویژه ای مانند کتابهای تاریخی ذکر میشود 000.

و خلاصه اگر تمام مقاصد قرآن که مایه اصلاح جمیع شئون انسانها است هر کدام در فصل ویژه ای مانند کتب تاریخی یا کتابهای فقهی یا قوانین بشری ترتیب مییافت و بصورت کتابهای تورات در میآمد، در این صورت قرآن بزرگترین

ص: 83

مزایای هدایتگری خود را که اصولاً نزول قرآن براساس آن استوار است از دست میداد، در حالیکه منظور از تشریح و تنزیل قرآن اینست که انسانها عموماً از آن بهره برداری کنند و هر کسی بتواند در پرتو همان مقدار از قرآن که یاد دارد، کم باشد یا زیاد حتی اگر سوره کوچکی از آن یاد گرفته، در پرتو آن از بسیاری از مسائل اعتقادی، فضائل اخلاقی و احکامی که در تمام سوره ها پراکنده هستند استفاده کند، زیرا بنابر ترتیب فرضی مزبور "یک سوره فقط یک مقصد از تمامی مقاصد را بیان میکند و آن مقصد هم ممکن است مثلاً احکام طلاق یا احکام حیض باشد، در این صورت کسی که تنها از یک سوره بزرگ درباره یک موضوع آگاهی دارد فقط از این طریق میتواند متعبد باشد و روشن است که این موجب آزردهی روح انسان خواهد بود.

اما سوره ای که با این اسلوب شگفت انگیز و نظم حیرت زا نزول یافته، گاهی در یک آیه طولانی یا در یک سوره کوچک با اینکه در یک موضع قرار دارد رنگهای گوناگون هدایت بچشم میخورد" (1)

علامه مصطفی صادق رافعی در کتاب "اعجاز القرآن" پس از آنکه نصوص مفردات قرآنی را که

ص: 84

رویه‌مرفته دارای اعجاز است در ضمن یک بحث طولانی بیان میکند میگوید: "این مفردات همان حروف و کلمات و جمله‌ها هستند" (1)

وهم او در اوایل کتاب مزبور چنین نوشته است "قرآن کریم در پوشش این لغت بصورتی نازل شده که کم و زیاد آن در معجزه بودن تفاوتی ندارد.

در حقیقت قرآن در تمام خصوصیات مانند نواستکه هر چند تجزیه شود باز طبیعت خود را دارا خواهد بود" (2)

شیخ محمد عبدالله دراز در کتاب "دستور الأخلاق في القرآن" پس از آنکه مراحل اعجاز قرآن را بطور تفصیل بیان میکند چنین میگوید:

"قانون توانسته است به مرحله کمال دو جنبه ای برسد و از لطافت توام با استحکام، و تقدم توام با ثبات، و تنوع توام با وحدت برخوردار باشد بطوریکه غیر قرآن هرگز نمی تواند میان این دو جنبه توافق ایجاد کند" (3)

برای بررسی وسیعتر در این موضوع ممکن است از کتاب مهم از علمای قدیم و از دو کتاب جدید استفاده شود که آنها به ترتیب زیر هستند:

1- احکام القرآن تالیف ابوبکر احمد بن علی

ص: 85

1- اعجاز القرآن ص 211 و ص 47

2- اعجاز القرآن ص 211 و ص 47

3- دستور الأخلاق في القرآن ص 11

الرازی که در زمان خود پیشوای مذهب حنفی بوده (1)

2- الاتقان فی علوم القرآن تالیف : عبدالرحمن بن ابی بکرالسیوطی که در عصر خود پیشوای مذهب شافعی بشمار میرفته (2)

3- اعجاز القرآن والبلاغه النبویه نوشته استاد مصطفی صادق الرافعی .

4 - القرآن القول الفصل نوشته : استاد محمد عفیفی .

در هر حال منظور از این بحث کوتاه که از میان یک سلسله بحثهای طولانی و عمیق انتخاب کردیم این است که روشن شود هر آیه ای از قرآن درباره حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) که بر حسب ظاهر تکرار است در حقیقت تکرار نمی باشد، بنابراین نمی توان گفت که یک آیه در شأن حضرت نازل شده بلکه به تعداد تکرار آیه ، آیات متعددی درباره حضرت نازل گردیده است .

ما اینجا مثالی میاوریم دقت کنید : جمله «یا ایُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا» در قرآن کریم زیاد بچشم میخورد لیکن هرکدام غیر دیگری است اولی غیر از دومی و دومی غیر از سومی و هم چنین ... پس جمله «یا ایُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا» در واقع تکرار نشده بلکه

ص: 86

1- احکام القرآن جلد 2 صفحه 280

2- الاتقان فی علوم القرآن ج 2 صفحه 2

آنچه تکرار شده الفاظ این جمله و حروف آنست . و در هر حال وقتی دهها جمله «یا ایُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا» در قرآن وجود دارد و وقتی روایات شریفه بطور مکرر دلالت داشت براینکه هر موردی از قرآن که یا ایُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا باشد حضرت علی (علیه السلام) ، آقا و بزرگ آنها ، و در راس آنان قرار دارد ، وقتی تکرار معنوی در قرآن نباشد ، در اینصورت بر طبق تعداد این آیات ، آیات متعددی در فضیلت علی بن ابیطالب (علیه السلام) نازل شده است ، نه آنکه یک آیه باشد و یک معنی را افاده کند .

آیه مورد بحث : « قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمٍ يَبْعَثُونَنِي... » نیز چنین است یعنی به تعداد تکرار این آیه ، در حقیقت آیه مستقلاً در باره حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) نازل شده است ، بنابراین اگر ما نیز این آیات را بطور مکرر مورد بحث قرار دادیم هیچ گونه اشکالی بر ما وارد نخواهد شد .

برای توضیح بیشتر باید بتوینیم : مثلاً جمله «یا ایُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا» یک مرتبه در مورد پرستش خدا آمده (1) و مرتبه دیگر مورد استقامت به صبر و نماز (2) و بار دیگر در مورد رد اعمال باطل (3) و دیگر

ص: 87

1- سوره بقره آیه 21

2- سوره بقره آیه 153

3- سوره توبه آیه 34

مرتبه درباره احکام روزه (1) و مورد پنجم درباره سازش (2) و هم چنین ... و معنی روایتی که می گوید: "علی، آقای مومنین و بزرگشان و در راس آنها قرارداد" اینستکه حضرت علی (علیه السلام) در راس ایمان آوردگان به خدا و پرستشگران وی میباشد و اوستکه در راس مومنان به صبر و نماز استقامت میجوید و هم اوست که مقدم بر همه مومنان با پیروان باطل مبارزه میکند و به احکام روزه ایمان آورده و از روزه داران واقعی میباشد و اوست که به سازش ایمان آورده و اولین مجری آنست .

اینجا علت تکرار آیه مورد بحث "إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ" در شان حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) برای ما روشن میشود، زیرا این آیات سه گانه در یک مورد یعنی در سوره حجر بخاطر تهدید شیطان در مقابل مخالفت فرمان خدا ذکر شده چون شیطان گفت: "لَمْ أَكُنْ لَأَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ"

و در مورد معنی در سوره (ص) بمنظور تهدید وی ، هنگامیکه فرمان خدا را با یک فلسفه پوچ مخالفت کرد و گفت "أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَ خَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ" نازل گردیده است .

ص: 88

1- سوره بقره آیه 183

2- سوره بقره آیه 208

در هر دو صورت خداوند با یک بیان یعنی با جمله «إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ» به شیطان مهلت می‌دهد ،

ممکن است بگوئیم در مورد اول در سوره حجر شیطان جزای مخالفت فرمان خدا را که به او خطاب شد : فقَعُوا السَّاجِدِينَ "بزودی میبینی ، و در مورد دوم "سوره (ص) نتیجه فلسفه بافی خود را در برابر آفریدگار آسمانها و زمین ، و نتیجه آن سنجش مادی را بعمل آورد خواهد دید ،

ص: 89

در این سوره چهار آیه مورد بحث است :

1-2 «فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ (الهِ قَوْلُهُ تَعَالَى) وَجَعَلْنَا أَكْثَرَ نَفِيرًا»، آیه 5-6

3- «وَكُلُّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ» آیه 13

4- «وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيَّهِ سُلْطَانًا.» آیه 33

ص: 90

« فَاذَا جَاءَ وَعْدًا أُولَاهِمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَنَا أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ وَكَانَ وَعْدًا مَّفْعُولًا، ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَثْرَةَ عَلَيْهِمْ وَأَمَدَدْنَاكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا »

پس وقتی که عده نخستین از پیامد بندگانمان را که دارای نیروئی سخت بودند بر آنها گماشتیم تا داخل دیارشان را جستجو کردند و این وعده ای انجام شده بود، آنگاه برضد آنها به شما دولت دادیم و شما را به مالی ها و فرزندان کمک کردیم و از نظر جمعیت فزون ترساختیم. " (سوره اسراء آیه 6-5)

علامه بحرانی در تفسیر برهان از محمد بن جریر طبری از زاذان از سلمان نقل میکند که گفت : پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) بمن فرمود: خداوند هیچ پیغمبری را مبعوث نکرد مگر آنکه برای او دوازده نگهبان

قراردادگفتم: یا رسول الله من این مطلب را از پیروان تورات و انجیل شنیده ام، پیامبر فرمود سلمان آیا میدانی نگهبانان من کیانند؟ و آن دوازده نفری که پس از من خداوند برای امت برگزیده چه کسانی هستند؟ عرض کردم: خدا و رسولش داناترند، پس فرمود: سلمان، خداوند مرا از برگزیده نورش آفرید و مرا خواند پس من اطاعت او کردم و از نور من علی را آفرید و او را خواند پس اطاعت خدا کرد، و از من و علی فاطمه را آفرید پس او را خواند و فاطمه اطاعت کرد و از من و علی و فاطمه حسن را آفرید و او را خواند پس اطاعت خدا کرد و از من و علی و فاطمه حسین را آفرید و او را خواند پس خدا را اطاعت کرد، آنگاه ما را به پنج اسم از اسماء خودش نام گذاشت (1) چون خدا محمود است و من محمد، و خدا اعلی است و این هم علی و خدا فاطر است و این فاطمه و خدا احسان دارد و این حسن است و خدا محسن است و این حسین.

و سپس از ما و از نور حسین نه امام آفرید پس آنان را خواند آنان اطاعت او کردند پیش از آنکه خداوند آسمانی را برافراشته سازد و زمینی را

ص: 92

1- یعنی از اسماء خدا مشتق اند

بگستراند و فرشته انسانی را خلق کند، ما نوری هستیم که تسبیح خدا میکنیم و می شنویم و اطاعت می نمائیم .

سلمان میگوید: به رسول خدا عرض کردم پدر و مادرم فدای تو باد، کسی که این گروه را بشناسد چه پاداشی خواهد داشت؟ پیامبر فرمود: ای سلمان کسی که آنان را بحق بشناسد و از آنان پیروی کند و دوستانشان را دوست داشته باشد و از دشمنانشان بیزاری جوید بخدا قسم او از ما است و هر جا ما وارد شویم وساکن گردیم او نیز وارد میشود و ساکن میگردد.

عرض کردم: یا رسول الله، آیا ممکن است کسی که نام و نسب شما را نمی داند به آنان ایمان بیاورد؟ فرمود: نه سلمان، عرض کردم: یا رسول الله، من تا حسین را شناختم، پیامبر فرمود سپس سید العابدین علی بن الحسین، پس فرزندش محمد بن علی شکافنده علم اولین و آخرین از پیامبران، پس جعفر بن محمد زبان راستگوی خدا، پس موسی بن جعفر فرو برنده خشم خود در راه خدا، پس علی بن موسی راضی به فرمان خدا، پس محمد بن علی برگزیده خلق خدا، پس علی بن محمد هدایتگر بسوی خدا، پس حسن بن علی راستگو و نگهبان راز خدا و سپس محمد بن علی هدایت کننده و

هدایت شده و سخنگویی که بحق خدا قیام میکند .

آنگاه فرمود " تو ای سلمان و هر که مانند تو باشد با معرفت درست ولایت او را بپذیرد او را درک خواهد کرد(1).

سلمان میگوید، در این هنگام شکر خدا را به جای آوردم و عرض کردم یا رسول الله ، آیا من تا آن زمان زنده میمانم؟ پیامبر فرمود: سلمان این آیه را بخوان «فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ أُولَاهِمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَنَا أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ...»

سلمان گوید: در این هنگام گریه و شوق من شدت یافت ، عرض کردم یا رسول الله در زمان تو است؟ فرمود: آری قسم بخداوندی که محمد را به پیامبری فرستاد در زمان من و علی و فاطمه و حسن و حسین و نه فرزندش و هر کسی که از ما و به همراه ما باشد آری بخدا قسم ای سلمان. (2)

ناگفته نماند که این روایت شریفه دلالت دارد بر اینکه دو آیه مزبور به پیامبر خدا و دخترش فاطمه (علیه السلام) و ائمه دوازده گانه (علیه السلام) ، آنگاه که به اذن خدا رجعت کرده و بازگردند تاویل شده و روایاتی که در تفسیر آیه « يَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ

ص: 94

1- یعنی در زمان تو بهنگام رجعت

2- تفسیر برهان صغه 406 - 407

فَوْجاً» و مانند آن وارد شده نیز به همین معنی دلالت دارد. البته روایاتی که رجعت چهارده معصوم را بطور تفصیل بیان کرده اند بسیارند که در کتب حدیث و تفسیر و هم چنین در کتابهای اعتقادی و مانند آن نقل شده است .

« كَلَّ إِنْسَانٌ الزَّمَانَةَ طَائِرَةً فِي عُنُقِهِ »

(هرانسانی را عملش را به گردنش آویخته ایم) (سوره اسراء آیه 13)

قندوزی حنفی بسند خود از حضرت صادق (علیه السلام) نقل

میکند که آنحضرت در ضمن حدیثی فرمود: و منظور از قول خداوند «وَكَلَّ إِنْسَانٌ الزَّمَانَةَ طَائِرَةً فِي عُنُقِهِ» ولایت امم است (1)

مخفی نماند که این بیان تاویل " طائر " است زیرا ولایت امام بارزترین نمونه عمل است و تمامی اعمال از ولایت امام سرچشمه میگیرد ،
مثلا کسی که ولایت امام صادق (علیه السلام) را پذیرفته باشد عملش برخلاف کسی است که آن را نپذیرفته است .

البته چون در هر زمانی باید امامی باشد اطلاق روایت شامل ائمه دوازده گانه از امیرالمومنین تا حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) خواهد بود .

ص: 95

«وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيَّهِ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا»

(هرکس از روی ستم کشته شود به ولی او تسلطی داده ایم اما در کشتن زیاده روی نکنید که او نصرت یافته است) (سوره اسراء آیه 33)

قندوزی بسند خود از عبدالسلام بن صالح هروی از حضرت رضا (علیه السلام) نقل میکند، که آن حضرت درباره این آیه «وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيَّهِ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفُ فِي الْقَتْلِ ...» فرمود: در مورد حسین و مهدی نازل شده است (1)

منظور این است که امام حسین (علیه السلام) از روی ستم کشته شده و حضرت مهدی ولی نصرت یافته او است. در روایات وارد شده است که وقتی حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) ظاهر میشود، قاتلان امام حسین (علیه السلام) را به امر خداوند متعال زنده میکند و شدیدترین انتقام را از آنان میگیرد.

ص: 96

در این سوره یک آیه مورد بحث است .

1- «وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ» آیه 105

ص: 97

« وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ » پس از آن کتاب ، در زبور نوشتیم که زمین را به بندگان شایسته من به میراث میبرند. انبیاء 105

قندوزی بسند خود از حضرت صادق (علیه السلام) نقل میکند که آن دو درباره آیه «وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ ...» فرمودند: بندگان خدا قائم واصحاب، او هستند(1)

روشن است که تا این تاریخ اتفاق نیافتاده که کسی زمین را به میراث ببرد و بر تمام نقاط آن یک حکومت الهی برقرار کند، این حکومت نه در عهد پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و نه در عهد جانشینانش محقق شده تنها کسی که برای این حکومت ذخیره شده حضرت مهدی قائم (عج الله تعالی فرجه الشریف) میباشد ، (زبور) کتابی است که بر حضرت داود (علیه السلام) نازل شده و منظور از (ذکر) تورات است که بر حضرت موسی (علیه السلام) نازل گردیده است.

ص: 98

در این سوره شش آیه مورد بحث است .

1- «وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا» آیه 7

2- «وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مَرِيهِ مِنْهُ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ» آیه 55

3- «وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لِيَنْصُرْتَهُ اللَّهُ» آیه 60

4- «وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ» 65

5-6- «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ازْكَعُوا وَاَسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ...» (تا آخر سوره) آیات 77-78

ص: 99

(و محققاً قیامت آمدنی است و در آن شکی نیست) حج 7

فقیه شافعی عبدالرحمن بن ابی بکر السیوطی در تفسیر خود از ابوداود از ابوسعید خدری نقل میکند که پیامبر خدا فرمود: "قیامت پیا
نمیشود تا آنکه مهدی من بر زمین حکومت کند، پیشانیش نورانی و بینیش برآمدگی دارد، زمین را از عدل و داد پر میکند چنانکه از ظلم و
ستم پر شده و این در طول هفت سال خواهد بود" (1)

احمد بن حنبل نیز از ابوسعید خدری از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) نقل کرده که فرمود: "شما را به آمدن حضرت مهدی بشارت
میدهم، خداوند او را میان امتم در حالیکه لغزشها و اختلاف سراسر آنرا فرا گرفته مبعوث میکند، آنگاه زمین را از عدل و داد پر میکند
چنانکه پراظلم و ستم شده است و ساکنان آسمان و زمین از او راضی میشوند که مال را بطور

ص: 100

و در این هنگام مردی پرسید: چگونه , بطور صحیح ؟ پیامبر فرمود: " بطور مساوی بین مردم تقسیم میکند و دل‌های امت محمد را بی نیاز می‌سازد و عدالتش آنان را فرا می‌گیرد تا آنکه دستور می‌دهد منادی ندا کند و بگوید: چه کسی به مال احتیاج دارد؟ پس هیچ کس از مسلمانان بر نمی‌خیزد مگر یکنفر ، در این هنگام مهدی به او می‌گوید: نزد خزانه دار برو و به او بگو: مهدی بتو فرمان می‌دهد که بمن مالی بدهی و اصرار کن ، تا آنکه بالاخره وقتی مال را در دامن او قرارداد پشیمان میشود و می‌گوید من حریصترین امت محمد بودم ، زیرا چیزی که در توان امت بود من از آن ناتوان گردیدم پیامبر فرمود: سپس مال را بر میگرداند ولی پذیرفته نمی‌شود و به او می‌گویند: چیزی را که ما داده ایم باز پس نمی‌گیریم (1)

ناگفته نماند همانطور که از روایات شریفه استفاده میشود کلمه "ساعة" در اصطلاح شرع به دو چیز اطلاق میشود: 1. روز ظهور مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) 2. روز قیامت ، و این بدان جهت است که این دو روز برای مومنان موجب رحمت و برای کفار و منافقان باعث

ص: 101

گرفتاری است، چنانکه کلمه "حشر" نیز به دو معنی اطلاق میشود: اول: روزی که بعضی از مردم زنده میشوند یعنی روز ظهور حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) که خداوند میفرماید « وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا » (1).

دوم: روزی که همه مردم زنده میشوند یعنی روز قیامت که خداوند میفرماید: « وَ حَشَرْنَا هُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا » (2)

بنابراین آیه مورد بحث « وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيهَا » بقرینه روایات شریفه شامل زمان رجعت و ظهور حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) خواهد بود.

« لَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ يَوْمَ عَقِيمٍ »

(کسانیکه کفر ورزیدند پیوسته از آن در شک هستند تا ناگهان قیامت سویشان بیاید یا عذاب روز غم انگیز بر آنان فرارسد حج آیه 55)

سیوطی از حاکم از عقبه بن عامر نقل میکند که گفت: از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) شنیدم که میفرمود " پیوسته گروهی از امت من به فرمان خدا میجنگند

ص: 102

1- روزیکه از هر امتی دسته ای را زنده میکنیم سوره نمل آیه 83

2- یعنی: همه را زنده میکنیم و احدی از آنان را وانمیگذاریم سوره کهف آیه 47

و بر دشمن چیره میشوند و مخالفانشان زینانی بانان نمیرسانند تا در چنین حالی قیامت بر آنان فرا میرسد

پس عبدالله بن عمر گفت : خداوند بادی که بوی مشک میدهد و مانند حریر نرم است بر میانگیزد پس در هر دلی ذره بی امان باشد میبرد و مردم تبهکار باقی میمانند که قیامت بر پا میشود(1)

و ناگفته نماند که روایات متعددی به همین مضمون درباره حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) وارد شده و دلالت دارد بر اینکه آن حضرت ظاهر نمی شوند تا آنکه دنیا از ظلم و ستم پر شده باشد، یا آنکه ظلم و ستم در هر خانه ای وارد شده باشد، بنابراین آیه شریفه با چنین روزی یعنی ظهور حضرت مهدی منتظر (عج الله تعالی فرجه الشریف) تطبیق میکند .

« وَ مَنْ عَاقَبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَعَفُؤٌ غَفُورٌ »

(هر کس عقوبت کند نظیر آن عقوبتی که دیده، آنگاه براوستم شود خدا او را یاری می کند، محققا خدا بخشنده و آمرزنده است "حج آیه 60)

قندوزی حنفی بسند خود از سلام بن مستنیر از امام صادق (علیه السلام) در مورد آیه « وَ مَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا

ص: 103

عوقب به» نقل میکند که فرمود: هنگامیکه قریش رسول خدا (صلی الله علیه و آله) را از مکه بیرون کردند و پیامبر از شر آنها به غار پناهنده شد و قریش او را تعقیب کردند که بکشند، پیامبر مورد عقوبت آنان قرار گرفت، آنگاه پیامبر در بدر عقوبت کرد زیرا عتبه بن ربیعہ، شیبہ بن ربیعہ، ولید بن عتبه حنظله بن ابی سفیان، ابوجهل و دیگران را کشت پس از آنکه پیامبر خدا رحلت کرد پسر هنده دختر عتبه بن ربیعہ یعنی معاویة بن ابی سفیان " براو ستم کرد، زیرا از اطاعت امیرالمومنین (علیه السلام) سرباز زد و فرزندش یزید، امام حسین (علیه السلام) را از روی ظلم و ستم بقتل رسانید، خداوند میفرماید: « لَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ » یعنی بوسیله مهدی قائم (عجل الله تعالی فرجه الشریف) از فرزندان او (ینابیع الموده صفحه 510)

« وَ يُمَسِّكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ » و آسمان و زمین را نگاه می دارد که جز اذن وی به زمین نیفتد " حج آیه 65

علامه بحرانی از محمد بن احمد بن شاذان از طریق عامه با حذف سند از پیامبر نقل میکند که فرمود: جبرئیل از پروردگار بزرگ برای من حدیث کرد که فرمود: " کسیکه معتقد باشد که جز من

خدائی نیست و معتقد باشد که محمد، بنده و فرستاده من، و علی بن ابیطالب خلیفه من است و امامان از فرزندان او حجت های من هستند او را برحمت خود وارد بهشت میکنم و به بخشش خویش از آتش نجات میدهم."

تا اینکه راوی میگوید: جابر بن عبدالله انصاری برخاست عرض کرد: یا رسول الله امامان از فرزندان علی بن ابیطالب چه کسانی هستند؟ پیامبر فرمود: حسن و حسین دو آقای جوانان اهل بهشت، سپس علی بن الحسین پیشوای پرستشگران زمانش، و سپس محمد بن علی بانسر، بزودی ای جابر تو او را درک خواهی کرد وقتی که او را دیدی سلام مرا به او برسان، سپس جعفر بن محمد الصادق، سپس موسی بن جعفر الکاظم، سپس علی بن موسی الرضا، سپس محمد بن علی النقی، سپس علی بن محمد النقی سپس حسن العسکری الزکی، سپس فرزندش مهدی امتم که به حق قیام میکند و زمین را آنچنانکه از ظلم و ستم پر شده از عدل و داد پر میکند.

ای جابر، اینها خلفای من و اوصیای من و فرزندان من و عترت من هستند، کسیکه اطاعت آنان کند اطاعت مرا کرده و هر کس با آنان مخالفت کند با من مخالفت کرده، و کسی که آنان را یا یکی از آنان را انکار کند مرا انکار کرده است، بوسیله

اینهاست که خداوند آسمان را از اینکه به زمین بیفتد نگاه میدارد و بوسیله اینهاست که خداوند زمین را از اینکه ساکنانش را به لرزش در آورد حفظ میکند. (1)

روشن است که ذکر کردن پیامبر این آیه را در این مورد، دلیل نزول آن در شان امامان دوازده گانه است هر چند بعنوان تاویل باشد، چرا که تاویل حقیقت قرآن و روح وحی بشمار میرود.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا مَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ، وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ، وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ اللَّهُ يَهْدِيكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ» ای کسانی که ایمان آورده اید رکوع کنید و سجده کنید و پروردگارتان را پرستش نمائید و نیکی کنید شاید رستگار شوید و در راه خدا چنانکه سزاوار

ص: 106

جهاد است جهاد کنید، و شما را برگزید و در این دین برای شما سختی قرار ندارد، آئین پدرتان ابراهیم است، او شما را از پیش و در این قرآن مسلمانان نام گذاشت تا این پیامبر گواه و شما بر مردم گواه باشید پس نماز را بپا دارید و زکات را بدهید و بخدا تکیه کنید، او مولای شماست، چه خوب مولی و چه خوب یا وری است" (حج آیه 77-78)

علامه بحرانی در کتاب غایة المرام از عالم شافعی ابراهیم بن محمد حموی بنی بسند خود از سلیم بن قیس هلالی در ضمن سخنی طولانی نقل میکند که گفته علی بن ابیطالب (علیه السلام) بیش از دویست نفر از اصحاب رسول خدا و تابعین را در یک مجلس قسم داد، علی (علیه السلام) آنان را به اموری سوگند داد و در ضمن فرمود: شما را بخدا سوگند میدهم آیا میدانید که خداوند در سوره حج چنین فرموده است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ الَّذِي كَفَّوْا بِذُنُوبِهِمْ لعلَّكُمْ تَتَّقُونَ وَأَعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَأَفْعَلُوا الْخَيْرَ...» پس سلمان برخاست و عرض کرد: یا رسول الله کیانند گروهی که تو بر آنان گواه هستی و آنان بر مردم گواه هستند و خداوند آنان را برگزیده و در این دین

ص: 107

که آئین ابراهیم است بر آنان سخنی قرار نداده؟

پیامبر فرمود: منظور از این گروه سیزده نفرند نه تمام امت، سلمان عرض کرد: یا رسول الله آنان را برای ما معرفی کن، پیامبر فرمود: من و برادرم علی و یازده تن از فرزندانم،

گفتند " (یعنی اصحاب و تابعین در تصدیق سخن علی بن ابیطالب گفتند:) خدایا شاهد باش آری (1)

روشن است که یازده تن از فرزندان پیامبر (صلی الله علیه و آله) چنانکه خود پیامبر (صلی الله علیه و آله) در موارد دیگر از جمله در آیه سابق به نام تصریح کرده عبارتند از:

حسن بن علی ، حسین بن علی ، علی بن الحسین ، محمد بن علی الباقر، جعفر بن محمد الصادق ، موسی بن جعفر الکاظم ، علی بن موسی الرضا ، محمد بن علی الجواد، علی بن محمد الهادی حسن بن علی العسکری و حجة بن الحسن المهدی المنتظر صلوات الله علیهم اجمعین .

بنابراین آیه مورد بحث از نظر تفسیر شامل حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) خواهد بود.

ص: 108

در این سوره یک آیه مورد بحث است :

ا- « وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ ... » آیه 55

ص: 109

« وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسَّ تَخْلِفَهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسَّ تَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا... »

(خداوند به کسانی از شما که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده اند وعده داده است در زمین آنان را بخلافت رساند چنانکه پیشینانشان را بخلافت رسانید و دینشان را که برای ایشان پسندیده است قرار دهد و پس از ترسشان ایمنی بجای آن آورد" نور آیه 55

علامه نیشابوری در تفسر خود در سوره بقره ذیل « الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ » میگوید: " مهدی منتظر (عج الله تعالی فرجه الشریف) همان کسی است که خداوند در قرآن به آمدن او وعده داده آنجا که میفرماید: « وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

لَيْسَتْ خُلُفَتُهُمْ فِي الْأَرْضِ» و پیامبر درباره او می فرماید: "اگر از دنیا فقط یک روز باقی بماند خداوند آن روز را طولانی میکند تا مردی از امتم ظهور کند که نام او نام من است و کنیه اش کنیه من است ،

زمین را از عدل و دادپر میکند چنانکه از ظلم و ستم پر شده باشد " (1)

ص: 111

1- تفسیر نیشابوری در حاشیه تفسی طبری جلد 1 سوره بقره آیه 5

سوره شعراء در این سوره یک آیه مورد بحث است :

۱- «أَن نَّشَاءُ نُنزِّلُ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ» آیه 4

ص: 112

« أَنْ نَشَاءُ نُنَزِّلُ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ »

(اگر میخواستیم از آسمان آیه ای بر آنان نازل میکردیم که گردنها یشان در مقابل آن خاضع شود" آیه 4

قندوزی حنفی بسند خود از علی بن موسی الرضا (علیه السلام) نقل میکند که آن حضرت در ضمن حدیثی فرمود: چهارمین فرزندان من ، پسر بانوی کنیزان است که خداوند بوسیله او زمین را از هر ظلم و ستمی پاک میکند تا آنکه فرمود: و او همان کسی است که منادی برای او از آسمان بطوری که تمامی اهل زمین بشنوند ندا میکند: " آگاه باشید که حجت خدا نزد خانه خدا ظهور کرده ، از او پیروی کنید زیرا حق در مسیر او و با اوست " (سپس فرمود : همین است سخن پروردگار « إِنَّ نَشَاءَ نُنَزِّلُ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ ») (ینابیع الموده صفحه 448)

ص: 113

سوره نمل

در این سوره دو آیه مورد بحث است :

۱۱- « إِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ... أَنْ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ. » آیه 82

2- « وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا » آیه 83

ص: 114

« إِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ »

(هنگامیکه عذاب بر آنان حتمی شود جنبه ای از زمین برای آنها بیرون میاوریم تا به آنان بگوید که این مردم آیات ما را باور نمی کردند
نمل 82)

جلال الدین سیوطی در تفسیر این آیه میگوید بن جریر طبری از حذیفه بن یمان نقل میکند که پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) سخن از "دابه" بمیان آورد حذیفه پرسید: یا رسول الله از کجا بیرون می آید؟ پیامبر فرمود: از محترم ترین مساجد خدا "مسجد الحرام" در حالیکه عیسی بن مریم (علیه السلام) اطراف خانه طواف میکند و مسلمانان با او هستند ناگهان زمین مانند قنديل زیر پایشان میلرزد و صفا نزدیک محل سعی شکافته میشود و دابه از صفا بیرون میاید اولین قسمتی که بیرون می آید

ص: 115

سرش میباید که رنگارنگ و دارای کرک و پراست، هیچ کس به او نمی رسد و هیچ کس نمی تواند از او فرار کند سپس مردم را به مومن و کافر تقسیم میکنند مومن صورتش مانند ستاره درخشان نمایان است و میان دو چشمش می نویسد "مومن" و کافر را بوسیله لکه ای سیاه میان چشمانش بعنوان "کافر" مشخص می کند. (1)

ابونعیم از وهب بن منبه نقل میکنند که گفت : نخستین علامت روم است سپس دجال، سوم یاجوج و ماجوج، چهارم عیسی بن مریم (علیه السلام) پنجم دخان و ششم دابه (2)

ناگفته نماند که برطبق روایات متعدد این علامات نشانه های ظهور حضرت مهدی قائم (عج الله تعالی فرجه الشریف) هستند، بنابراین آیه مورد بحث اشاره به مقدمات ظهور است که دابه از جمله آنها بشمار میرود.

البته این معنی برای دابه گفته شده با روایاتی که دابه را به امیرالمومنین (علیه السلام) تفسیر کرده اند منافات ندارد چرا که این دو تفسیر میتواند یکی از ظاهر باشد و دیگری از باطن یا هر دو از باطن محسوب شود چون ممکن است قرآن دارای

ص: 116

1- الدر المنثور جلد 5 صفحه 116

2- الدر المنثور جلد 5 صفحه 116

یک ظا هر ولی بطون مختلف داشته باشد .

سعید بن منصور و دیگران از عبدالله بن عمر نقل کرده اند که وی حدیث دابه را خواند و اضافه کرد: آنگاه دابه میگوید که این مردم آیات ما را باور نمی کردند" (1)

«وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا»

(روزی که از هر امتی گروهی را زنده میکنیم نمل 83)

جلال الدین سیوطی در تفسیر این آیه مینویسد: عبد بن حمید در مورد آیه شریفه «وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا» از مجاهد نقل کرده که منظور از "فوج" گروه است (2)

ناگفته نماند که بر طبق مفاد بسیاری از روایات منظور از این روز، روز ظهور حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) است که خدا گروهی از ستمگران را برای گرفتن انتقام، و گروهی از مومنان را برای دادن ثواب قبل از فرارسیدن قیامت زنده میکند، البته کسانی که دارای ایمان خالص یا کفر محض باشند.

بنابراین منظور از آیه روز قیامت نیست چون خداوند درباره قیامت میفرماید: «وَحَشَرْنَا هُمْ فَلَمْ نُبَاذِهِ مِنْهُمْ أَحَدًا» یعنی ما همه را زنده

ص: 117

1- الدرر المنثور جلد 5 صفحه 116-117

2- الدرر المنثور جلد 5 صفحه 116-117

میکنیم و احدی از آنان را و نمی گذاریم (1)، ولی در اینجا میفرماید « نَحْشَدُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا » یعنی از هر امتی گروهی را زنده میکنیم و روشن است که خداوند تا کنون گروهی از مردم را زنده نکرده پس این معنی فقط در زمان ظهور

حضرت مهدی قائم آل محمد (عج الله تعالی فرجه الشریف) تحقق خواهد.

ص: 118

1- سوره کهف آیه 47

در این سوره دو آیه مورد بحث است :

1- « وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ » 5

2- « وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَنُرِي فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ » 6

ص: 119

«وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ»

(ما می‌خواهیم بر آن کسانی که در زمین زیون بشمار رفته اند منت گذاریم و آنان را پیشوایان دورانشان قرار دهیم) قصص آیه 5

در تفسیر برهان از شبیانی از حضرت صادق و حضرت باقر (علیهما السلام) نقل شده که آندو فرمودند: این آیه اختصاص به صاحب الامر دارد که در آخرالزمان ظهور میکند و گردنکشان و ستمگران را نابود می‌سازد و شرق و غرب زمین را به تصرف در خواهد آورد و آن را از عدالت پر میکند چنانکه از ظلم و ستم پر شده است (1)

سلیمان قندوزی در ضمن روایتی نقل میکند که حضرت عسکری (علیه السلام) به حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) در روز هفتم ولادتش فرمود: ای کودک من سخن بگو

ص: 120

حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) شهادتین را فرمود و بر پدرانیش یکی پس از دیگری درود فرستاد و سپس این آیه را تلاوت فرمودند: « وَتُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتَضَعُّوا فِي الْأَرْضِ... » (1)

«وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَنُرِي فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ»

(و آنان را در زمین اسقرار دهیم و بدست آنها فرعون و هامان و سپاهشان حوادثی را که از آن حذر میکردند بنماییم "قصص آیه 5)

در تفسیر برهان از شیبانی از حضرت باقر و حضرت صادق (علیهما السلام) نقل شده که آندو فرمودند: "فرعون و هامان در اینجا دوستمگریشی هستند که خداوند آنها را در آخرالزمان بهنگام قیام قائم آل محمد (عج الله تعالی فرجه الشریف) زنده میکند و انتقام اعمالشان را از آنها میگیرد(2).

بنابراین آیه شریفه در زمان حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) تحقق خواهد یافت و از نشانه ها و علامات آنزمان خواهد بود .

ص: 121

1- ینابیع الموده صفحه 450

2- تفسیر برهان جلد 3 صفحه 220

در این سوره سه آیه مورد بحث است :

1- 2 «وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ بِنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ.» آیه 4-5

3- «وَعَدَ اللَّهُ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ.» آیه 6

ص: 122

«وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ بِنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ»

(و آن روز مومنان از یاری خدا شادمان میشوند ، هر که را خواهد یاری کند و هم او نیرومند و مهربان است) (سوره روم آیه 4-5)

قندوزی حنفی بسند خود از ابوبصیر از حضرت صادق (علیه السلام) نقل میکند که آن حضرت در مورد آیه «وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ بِنَصْرِ اللَّهِ» فرمود: به هنگام قیام قائم ، مؤمنان از یاری شادمان می شوند (1)

آری این است تاویل آیه و باطن آن که تنها اسخان در علم یعنی اهل بیت که قرآن در خانه آنها نازل شده ، از آن آگاهی دارند، چرا که نصرت کامل الهی که همه جا فرا میگیرد تنها در آن زمان تحقق خواهد یافت .

بنابراین مصداق کامل آیه شریفه چنین زمانی خواهد بود .

ص: 123

« وَعَدَ اللَّهُ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ وَ لَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ » وعده خدا است و خدا از وعده خویش تخلف نمی کند ولی بیشتر مردم نمی دانند " روم 6

علامه دمشقی در کتاب "عقدة الدرر" بسند خود از حدیث بن یمان از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) نقل میکند که فرمود: بدبختی این امت بواسطه پادشاهان ستمگر است، آنها را به زبان میستاد ولی دردل طرد میکنند، پس وقتی که خداوند اراده کند اسلام را به عزت برگرداند هر ستمگر گردنکشی را شکست میدهد چرا که او بر هر چیز که بخواهد قدرت دارد و میتواند امتی را پس از فساد اصلاح کند.

سپس فرمود: ای حدیثه، اگر از دنیا یک روز باقی نماند خداوند آن روز را طولانی میکند تا مردی از خاندان من حکومت نماید که بدست او حوادثی عظیم واقع شود و اسلام پیروز گردد.

آنگاه فرمود: " خداوند از وعده خویش تخلف نمی کند" و او از نظر حساب سریع است (1)

روشن است در اینجا پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) که از حقایق و مقاصد قرآن آگاهی کامل دارد این آیه شریفه را بانواده اش حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) تطبیق کرده است.

ص: 124

در این سوره دو آیه مورد بحث است :

1- «وَلَنذِيقَنَّاهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَذْنَىٰ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ.» آیه 21

2- «قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ.» آیه 29

ص: 125

«وَلَنَذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَذْنَى دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ»

(البته عذاب نزدیک را زودتر از عذاب بزرگ به آنها می چشانیم شاید باز گردند 21)

علامه بحرانی در تفسیر خود از محمد بن فرقد شیبانی نقل میکند که گفت: از حضرت صادق (علیه السلام) نقل شده است که: عذاب نزدیک، قحطی و خشکسالی است و عذاب بزرگ خروج مهدی قائم با شمشیر در آخر الزمان (1)

روشن است که این معنی نیز از قبیل تفسیر به تاویل و باطن است که قرآن و سنت بآن تصریح نموده و دانستن آن منحصر به راسخان در علم میباشد.

«قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ»

(بگو: روز پیروزی کافران را ایمان آوردنشان سود نمی دهد و به آنان مهلت

ص: 126

سلیمان قندوزی بسند خود از ابن دراج از حضرت صادق (علیه السلام) نقل میکند که آن حضرت درباره این آیه « قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ... » فرمود: روز پیروزی روزی است که دنیا به روی قائم گشوده میشود و کسیکه قبلاً مومن نبوده ایمان آوردنش فایده ای بحال او ندارد ،

اما کسی که پیش از این پیروزی به امامت وی معتقد باشد و انتظار ظهورش را داشته باشد ایمانش به حالش نافع است و خدای بزرگ مقام و منزلت او را نزد خود بزرگ می‌شمارد، و این است پاداش دوستداران اهل بیت (1)

آری پیروزی بزرگی که تمامی زمین را فرا میگیرد در چنین روزی خواهد بود. بنابراین پیروزی مزبور نسبت به سایر پیروزیها کامل ترین نمونه "فتح" میباشد .

ص: 127

سوره احزاب

در این سوره یک آیه مورد بحث است :

۱- «إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً.» آیه 33

ص: 128

«إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً»

(حق این است که خدا می خواهد ناپاکی را از شما خاندان ببرد و شما را پاکیزه کند پاکیزه کامله احزاب 33)

جلال الدین سیوطی در کتاب "العرفا لوردی"

از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) نقل میکنند که فرمود: بزودی پس از من خلفا می آیند و پس از خلفا زمامداران و پس از زمامداران پادشاهان ستمگر، آنگاه مهدی از از خاندان من خروج میکند و زمین را از عدالت پر میکند چنانکه ازستم پر شده است (1)

ناگفته نماند که این حدیث در کتب ذیل نیز نقل شده است :

1- عقد الدرر فی اخبارالمهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) (2)

2 - کنز العمال تألیف علی المتقی

ص: 129

1- العرف الوردی ج 2 ص 64

2- عقدا لدررباب اول حدیث 12

3- البيان في أخبار صاحب الزمان تأليف الكنجي الشافعي (2)

4- الفصول المهمه تأليف ابالصباغ المالكي (3)

5- ارجح المطالب تأليف عبيدالله الهندي الحنفي (4)

6- ابن ماجه در سنن خود از محمد بن حنفيه از على (عليه السلام) از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) نقل میکنند که فرمود "مهدی از ما اهل بیت است خدا امر او را در یک شب اصلاح خواهد کرد" (5)

کسانیکه این روایت یا مشابه آن را نقل کرده اند از این قرارند:

الف : احمد بن حنبل امام حنبله در مسند

ب - ابن خلدون در مقدمه " (6)

ص: 130

1- کنز العمال ج 7 ص 186

2- ایان باب 12

3- الفصول المهمه فصل 12

4- ارجح المطالب ص 380

5- سنن ابن ماجه ج 2 ص 269

6- مسند احمد حنبل ج 1 ص 266

ج- منادی در کنوز الحقائق (1)

د- سیوطی در جامع صغیر (2)

ذ- ودرالعرف الوردی (3)

و دیگران

علی المتقی الهندی در کتاب "البرهان" از حذیفه بن یمان نقل میکند که گفت: پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: اگر از دنیا یک روز باقی نماند خداوند آن روز را طولانی میکند تا مردی از خاندان من حکومت کند" تا آخر حدیث ... (4)

ابوداود در صحیح (5) وابن عربی در شرح ترمذی (6) نیز روایتی را به همین مضمون نقل کرده اند.

ص: 131

1- حاشیه جامع صغیر ج 2 ص 122

2- جامع صغیر ج 2 ص 160

3- العرف الوردی ج 2 ص 78

4- البرهان باب 2

5- صحیح ابی داود ج 2 ص

6- شرح صحیح ترمذی ج 9 ص 74

در این سوره پنج آیه مورد بحث است :

۱- «وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرَى ظَاهِرَةً» آیه 18

2- 5 «وَلَوْ تَرَى إِذْ فَزِعُوا فَلَا فَوْتَ (تا آیه ..إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُرِيبٍ)» آیات 51-54

ص: 132

« وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَاهِرَةً وَقَدَّرْنَا فِيهَا السَّيْرَ سَيْرُوا فِيهَا لِيَالِي وَأَيَّامًا آمِنِينَ »

(ما میان آنان قریه هائی که برکت در آن نهاده ایم دهکده هائی آشکار قرار دادیم و سیر در آن را معین کردیم در آنجا شبها و روزها با ایمنی سیر کنید.) سبأ 18

قندوزی حنفی بسند خود از محمد بن صالح همدانی نقل میکند که گفت : در مورد آیه « جَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرًى ... » نامه ای به صاحب الزمان نوشتم که : خاندان من سبب حدیثی که از پدران شما نقل شده که فرموده اند " پشیمانان ما مردم تبهکارند " مرا اذیت میکنند، امام در پاسخ نوشت : وای بر شما چرا سخن خدا را نمی خوانید که فرموده : « وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَاهِرَةً »

ص: 133

بخدا قسم ما هستیم قریه هائی که خداوند در آنها برکت نهاده و دهکده های آشکار شما هستید(1)

ناگفته نماند که این از باب تاویل قرآن است که تنها اهل بیت از آن آگاهی دارند و منظور این است که از کلمه « قُرَى ظَاهِرَةٌ » در این آیه شریفه شیعیان خالص اراده شده اند.

« وَ لَوْ تَرَىٰ إِذْ فَزِعُوا فَلَا فَوْتَ وَ أُخِذُوا مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ، وَ قَالُوا آمَنَّا بِهِ وَ أُنزِلَ إِلَيْهِمْ السَّنَاطُشُ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ، وَ قَدْ كَفَرُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ وَ يَقَذِفُونَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ، وَ حِيلَ بَيْنَهُمْ وَ بَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِمْ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُرِيبٍ »

و اگر ببینی هنگامیکه وحشت زده شوند و فرار نباشد و از مکانی نزدیک گرفته شوند و گویند : به پیامبرایمان آوردیم و چگونه از مکانی دور به ایمان توانند رسید؟ در صورتیکه از پیش منکران بودند و از جای دور ، سخن بنادیده ها میکردند ، و میان

ص: 134

ایشان و آن آرزو که دارند جدائی افکنده شد چنانکه قبلا با نظائرایشان انجام شد محققا آنها در شکی سخت بودند" (سبا 51 - 54)

جلال الدین سیوطی در تفسیر این آیات می گوید: ابن ابی شیبیه و طبرانی از مسلم نقل کرده اند که گفت: پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: با مردی از امت من (حضرت مهدی) به تعداد بدر میان رکن و مقام بیعت میکنند، سپس مردان جنگی عرق و صلحای شام نزد او میآیند، در این هنگام لشکری از شام بسوی آنان حرکت میکند تا وقتی که به بیابان رسیدند به زمین فرود میروند (1)

و نیز میگوید: ابن جریر و دیگران از ابن عباس در مورد آیه «وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ فُزِعُوا فَلَا فَوْتَ...» نقل کرده اند که گفت: آنها لشکر سفیانی هستند سؤال شد از کجا گرفته میشوند؟ گفت: از زیر پاهایشان (یعنی به زمین فرو میروند) (2)

قندوزی از حارس از حضرت علی (علیه السلام) در مورد این آیات نقل میکند که آنحضرت فرمود: پیش از قیام قائم ما مهدی، سفیانی خروج میکند و نه ماه

ص: 135

1- الدر المنثور ج 5 ص 240 - 241

2- الدر المنثور ج 5 ص 240 - 241

به اندازه مدت حمل زن حکومت میکنند و بالشکری بسوی مدینه میآید تا وقتی که به بیابان رسیدند خداوند آنان را به زمین فرو میبرد (1)

ص: 136

1- ینابع الموده صفحه 512

در این سوره چهارا به مورد بحث است :

1- «قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمٍ يُبْعَثُونَ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ.» آيات 79 - 81

4- «وَلْتَعْمَلُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ.» آیه 88

ص: 137

«قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ، قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْتظرِينَ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ»

گفت: پروردگارا تا روزیکه مردم زنده میشوند مرا مهلت ده، گفت محققا تو تا روز و وقت معلوم و معین مهلت خواهی یافت (79 - 81)

حموینی شافعی بسند خود از حسن بن خالد از حضرت رضا (علیه السلام) نقل کرده که آن حضرت در ضمن حدیثی فرمود: منظور از "روز و وقت معلوم" روز خروج قائم ما است.

سؤال شد: یابن رسول الله، قائم شما اهل بیت کیست؟ فرمود: چهارمین فرزندان من پسر بانوی کنیزان که خداوند بوسیله او زمین را از هرستمی پاک میسازد و آن را از هر ظلمی تطهیر میکند. (1)

ناگفته نماند که عین این آیه در سوره

ص: 138

1- فرائدا لسمطین ج 2 آخرآن

حجر نیز مورد بحث قرار گرفت به آنجا مراجعه کنید .

« وَلَيَعْمَلَنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ »

(البته پس از مدتی خبر آن را خواهید دانست ص 88)

قندوزی حنفی بسند خود از عاصم بن حمید از حضرت باقر (علیه السلام) در مورد آیه «وَلَيَعْمَلَنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ» نقل میکند که فرمود:
منظور از خبر، خبر قائم بهنگام خروج اوست (1)

ناگفته نماند که این مورد وامثال آن از باب تاویل قرآن است که جز خدا و راسخان در علم کسی از آن آگاهی ندارد و راسخان در علم اهل بیت علیهم السلام هستند و اینان هستند که به تنزیل تفسیر، تاویل، تطبیق، و تنظیر، قرآن که در خانه اشان نازل شده از همه داناترند .

ص: 139

سوره زمر

در این سوره دو آیه مورد بحث است :

1- «أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتِي عَلَىٰ مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ» آیه 56

2- «وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا» آیه 69

ص: 140

«أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتِي عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ وَإِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّٰخِرِينَ»

(تا کسی بگوید ای دریغ از آنچه من درباره پهلوی خدا قصور کردم و از مسخره کننده گان بودم) زمر 56

سلیمان قندوزی از علی بن سوید از موسی بن جعفر (علیه السلام) در تفسیر این آیه «أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتِي عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ» نقل میکند که آن حضرت فرمود: پهلوی خدا، امیرالمومنین علی (علیه السلام) و اوصیای بعد از او هستند که در مکانی رفیع قرار دارند تا آنکه فرمان به آخرینشان حضرت مهدی قائم (عج الله تعالی فرجه الشریف) منتهی میشود (1).

روشن است که خداوند جسم نیست تا دست و پا و چشم و پهلو و اعضای دیگر داشته باشد آنچه از این گونه تعبیرات در قرآن و روایات وارد شده منظور نتایج آنهاست چنانکه در فلسفه ثابت شده

ص: 141

است، بنابراین مقصود از "جَنبِ" در اینجا قرب معنوی به خداست.

« وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا »

(وزمین به نور پروردگارش روشن گردد زمر 69)

قندوزی حنفی بسند خود از حضرت رضا (علیه السلام) نقل کرده که آن حضرت پس از آنکه در ضمن حدیثی نام مهدی بمیان آورده و او را بعنوان چهارمین فرزندش مشخص کرده، فرموده: هنگامیکه ظهور کرد "زمین به نور پروردگاش روشن شود" تا آخر حدیث (1)

ناگفته نماند که تصریح امام رضا (علیه السلام) به آیه مزبور در این مورد، دلیل آنست که آیه به حضرت مهدی منتظر (عج الله تعالی فرجه الشریف) تاویل شده است.

ص: 142

در این سوره یک آیه مورد بحث است :

۱- «الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَ (الى) وَ يَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا آيه»

ص: 143

«الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا ...»

(کسانیکه حامل عرشند و آنانکه اطراف آن مستند بستایش پروردگارشان تسبیح میگویند و باو ایمان می آورند و برای کسانی که ایمان آورده اند طلب آمرزش میکنند مومن 7)

قندوزی حنفی میگوید: صاحب مناقب بسندی که در آن ذکر شده از علی بن ابیطالب (علیه السلام) نقل کرده که پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) در ضمن حدیثی فرمود یا علی به درستیکه خداوند بزرگ پیامبران خود را بر فرشتگان مقرب برتری داده و مرا بر تمام پیامبران برتری داده و پس از من فضیلت برای تو و امامان از فرزندان تو است ، همانا فرشتگان خدمتگذار ما و خدمت گذار دوستان ما هستند.

یا علی "کسانیکه حامل عرشند و آنانکه اطراف آن هستند به ستایش پروردگارشان تسبیح میگویند و به او ایمان می آورند و برای

کسانیکه (به ولایت ما) ایمان آورده اند طلب آمرزش میکنند تا آخر حدیث(1)

بنابراین منظور از «وَيَسِّرُ تَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا» کسانی هستند که به ولایت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و ائمه اطهار علیهم السلام ایمان آورده اند و چون در آیات گذشته ثابت شد که حضرت مهدی قائم (عج الله تعالی فرجه الشریف) آخرین امام امت است این آیه شامل آن حضرت و دوستانش میشود.

ص: 145

1- ینابیع الموده صفحه 485

در این سوره یک، آیه مورد بحث است :

۱- «سُنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَبَيِّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ» آیه 53

ص: 146

«سُنُّرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ»

(بزودی آیات خویش را در آفاق و در ضمیرهایشان به آنها نشان می‌دهیم تا برای آنان روشن شود که آن حق است فصلت 53)

قندوزی حنفی بسند خود از ابوبصیر نقل میکند از حضرت باقر (علیه السلام) در مورد آیه «سُنُّرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ...» سؤال شد حضرت فرمود: قدرت خدا را در آفاق و شگفتی‌ها را در ضمیر خویش می‌بینند تا آشکار شود که خروج قائم از طرف خداوند حق است و بناچار مردم او را خواهند دید (1)

ص: 147

1- ینابیع الموده صفحه 512

سوره شوری

در این سوره چهار آیه مورد بحث است :

1- حمعسق آیه 1

2- «وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ» آیه 17

3- «أَلَا إِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ» آیه 18

4- «قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى» آیه 23

ص: 148

(و بنام خداوند بخشاینده مهربان، حاء . میم عین سین قاف . شوری آیه 1)

جلال الدین مقدس در عقد الدرر بسند خود از ابواسحق ثعلبی در تفسیر "حمعسق" نقل میکند که : عبدالله بن عباس گفت : "ح" حرب و جنگ است که میان قریش و زمامداران صورت میگیرد و قریش بر آنان پیروز میشوند "م" ملک و سلطنت بنی امیه "ع" علو و برتری جوئی بنی عباس "س" سنی و بلند مرتبه بودن مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) "ق" نزول عیسی (علیه السلام) و قدرت او (1)

بنابراین شاید این حروف مقطعه روزگاری باشد برای حوادث و انقلابهایی که بعد از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) تحقق پیدا میکند تا بوسیله علو مقام حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) و قدرت عیسی (علیه السلام) دین اسلام بر تمامی ادیان غالب شود.

ناگفته نماند که این آیه به مانند آنچه

ص: 149

که در بالا نوشتیم خوانده میشود یعنی اینطور میخوانیم حاء . میم . عین . سین . قاف ، لیکن از نظر رسم الخط بمنظور پیروی از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و وحی الهی بصورتی که در قرآن نوشته شده باید نوشت .

« وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ »

(توجه میدانی شاید قیامت نزدیک باشد سوره شوری 17)

قندوزی از مفضل بن عمر از حضرت صادق (علیه السلام) در مورد آیه : « وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ » فرمود: زمان قیام قائم نزدیک است (1)

روشن است که " قَرِيبٌ " بدین معنی است که ناچار میآید و هر چیزی که ناچار تحقق پیدا کند قریب است ، در روایتی از امام (علیه السلام) سؤال شد قرب چیست و اقرب کدام است ؟ فرمود: هر چیزی که تحقق پیدا کند قریب است، و اقرب مرگ است " این بدان معنی است که مرگ از همه چیز به انسان نزدیکتر است چون ممکن است مرگ میان انسان و نزدیکترین چیزی که آرزوی او را دارد حایل شود.

«أَلَا إِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ» (بدانید آنانکه در باره

ص: 150

قیامت مجادله میکنند در گمراهی دوری قرار دارند (18)

قندوزی حنفی از مفضل بن عمر در آیه «أَلَا إِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ...» نقل میکند که گفت: از حضرت صادق (علیه السلام) پرسیدم معنی این آیه چیست؟ فرمود: منظور زمان قیام قائم است که میپرسند کی بدنیا آمده و چه کسی او را دیده و کجاست و کی ظاهر میشود؟ تمام اینها نشانه تردید در حکومت و قدرت اوست "تنها کسانی هستند که خویش را در دنیا و آخرت زیان زده اند" (1)

مخفی نماند که چون این آیه اخیر در کلام امام (علیه السلام) وارد شده ما نیز آنرا در سوره مومنون مطرح کردیم.

«قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى»

(بگو: من از شما برای پیغمبری مزدی بجز مودت خویشاوندان نمی خواهم (23))

حاکم حسکانی بسند خود از ابن عباس نقل میکند که گفت: هنگامیکه این آیه «قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى» بر

ص: 151

پیامبر نازل شد عرض کردند. یا رسول الله ، اینان که ما به مودتشان مأموریم چه کسانی هستند) پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: " علی و فاطمه و فرزندانشان" (1) و سه مرتبه این را تکرار فرمود. و روشن است که چون حضرت مهدی قائم (عج الله تعالی فرجه الشریف) از فرزندان علی (علیه السلام) و فاطمه (علیه السلام) میباشند (ع) (2) آیه شریفه شامل آنحضرت نیز خواهد بود .

ص: 152

1- شواهد التنزیل جلد 2 صفحه 132

2- روایات فراوانی وارد شده که حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) از فرزندان علی (علیه السلام) و فاطمه (علیه السلام) است

سوره زخرف

در این سوره دو آیه مورد بحث است :

1- «وَإِنَّهُ لَعَلْمٌ لِلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرَنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ» آیه 61

2- «هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ» آیه 66

ص: 153

« وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرَنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ »

(و محققاً عیسی نشانه قیامت است پس درباره قیامت شک نکنید و از من پیروی نمائید که راه راست این است 61)

سیوطی در تفسیر خومی نویسد: زیابی سعید بن منصور و دیگران از ابن عباس در مورد این آیه « وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلسَّاعَةِ » نقل کرده اند که گفت منظور خروج عیسی قبل از فرارسیدن قیامت است (1)

در روایت دیگری نیز آیه به نزول عیسی (علیه السلام) تفسیر شده (2) و سلیمان قندوزی از کتاب "اسعاف الراغبین" از گروهی از مفسران نقل کرده که آیه « وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلسَّاعَةِ » درباره حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) نازل شده است (3)

ص: 154

1- الدر المنثور جلد 2 صفحه 21

2- الدر المنثور جلد 2 صفحه 21

3- ینابیع الموده صفحه 470

ناگفته نماند که روایات زیادی در این مورد وارد شده که نزول عیسی بن مریم (علیه السلام) هم زمان با ظهور مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) است و اینکه عیسی (علیه السلام) پشت سر حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) نماز میخواند.

بخاری در صحیح خود از ابوهریره از پیامبر نقل میکند که فرمود: " چگونه هستید وقتیکه پسر مریم در میان شما فرود آید و امام شما از خودتان باشد " (1)

«هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ»

(مگر جز قیامت را انتظار دارند که ناگهان در آن حال که بر میخیزند بر آنان فرا میرسد 66)

قندوزی حنفی درباره این آیه: «هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ...» از زرارة بن اعین نقل میکند که گفت از حضرت باقر (علیه السلام) معنی این آیه را سؤال کردم فرمود: منظور زمان قائم است که ناگهان بر آنان فرا میرسد (2)

روشن است که تفسیر "ساعت" به قیامت منافاتی با تفسیر آن به زمان قائم ندارد چرا که قرآن دارای تفسیر و تاویل است و اهل بیت هستند که از تاویلات قرآنی آگاهی دارند.

ص: 155

1- صحیح بخاری ج 2 ص 158

2- ینابیع الموده 513

در این سوره چهار آیه مورد بحث است

1-4 «فَازْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُّبِينٍ (الي) وَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مُّبِينٌ» (آیات 10 تا 13)

ص: 156

«فَأَرْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُّبِينٍ يُغَشِّي النَّاسَ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ، رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ، أَلَيْسَ لَهُمُ الذِّكْرَى وَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مُّبِينٌ.»

(منتظر روزی باش که آسمان دودی نمایان میآورد که مردم را فرا میگیرد و این عذابی دردناک است "میگویند" پروردگارا این عذاب را از ما بردار که ما مومنان خواهیم بود ، چگونه میتوانند پند گیرند در حالیکه پیغمبری آشکار بسویشان آمد 10-13)

سیوطی در تفسیر خود میگوید : ابونعیم از وهب بن منبه نقل میکند که او در ضمن حدیثی که علامات ظهور حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) را در آن ذکر میکند میگوید: "پنجم دخان است" [\(1\)](#)

ص: 157

هم چنین ابن مویه از ابوهریره از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) نقل کرده که فرمود: "قبل از رسیدن قیامت دابه، دجال، یاجوج، ماجوج، دخان، و طلوع خورشید از مغرب خواهد بود" (1)

مخفی نماند که در این زمینه روایات زیادی نقل شده که ما برحسب عادت به همین مقدار اکتفا کردیم و نیز باید دانست که منافاتی میان تحقق دخان در قیامت و تحقق آن در زمان ظهور حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) نخواهد بود.

ص: 158

در این سوره یک آیه مورد بحث است :

«قُلْ لِلَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ لِيَجْزِيَ قَوْمًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ»

(بکسانی که ایمان آورده اند بگو: کسانی که در انتظار روزهای خدا نیستند ببخشند تا خدا گروهی را در قبال اعمالی که میکرده اند سزا دهد (14)

قندوزی حنفی بسند خور از حضرت صادق (علیه السلام) نقل کرده که فرمود: روزهای خدا که در انتظار آن باید بود سه روز است: روز قیام مهدی قائم و روز رجعت و روز قیامت (1)

ص: 159

سوره محمد (صلى الله عليه و آله)

در این سوره یک آیه مورد بحث است :

1. «فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا» آیه 18

ص: 160

«فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا فَأَنَّى لَهُمْ إِذَا جَاءَتْهُمْ ذِكْرَاهُمْ»

(مگر جز قیامت را انتظار دارند که ناگهان بر آنان فرا میرسد و علامتهای آن آمده است هنگامیکه قیامت بر آنها فرا رسد پس گرفتارشان چه سودی دارد؟! 18)

سیوطی در تفسیر این آیه از ترمزی و نعیم بن حماد از ابوهریره نقل میکند که میگفت: پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: در آخرالزمان بلای شدیدی بر ما می آید از ناحیه سلطانانشان وارد میشود تا آنجا که زمین بر آنان تنگ میگردد، پس خداوند مردی از خاندان مرا بر میانگیزاند که زمین را آنچنانکه از ظلم و ستم پر شده باشد از عدل و داد پر کند و ساکنان آسمان و زمین از او خوشنود میشوند... " (1)

در حدیث ابن ماجه و حاکم از توبان از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) چنین نقل شده " چون او مهدی

ص: 161

و نیز سیوطی میگوید: مسلم در صحیح و حاکم در مستدرک از ابوهریره نقل کرده اند که پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: آیا شنیده اید که شهری هست که یک طرف آن به خشکی و طرف دیگرش به دریا متصل میشود؟ عرض کردند: بلی یا رسول الله، فرمود: ساعت پیا نمی شود تا آنکه هفتاد هزار نفر از بنی اسحق با آن بجنگند، هنگامیکه به طرف آن آمدند پیاده میشوند آنها نه با سلاح میجنگند و نه تیر اندازی میکنند دو مرتبه میگویند "لا إله إلا الله، الله اکبر" یکی از دو طرف آن برای سومین بار وقتی گفتند: "لا إله إلا الله و الله اکبر" شهر برای آنان گشوده میشود و وارد آن میشوند.

حاکم گوید "گفته میشود که این شهر قسطنطنیه است و صحیح است که فتح آن همزمان با قیام ساعت است (2).

روشن است که تمامی این علامات از نشانهای حضرت حجة (عجل الله تعالی فرجه الشریف) میباشد که از جمله آنها پیروزشدن در اثر ایجاد ترس بدون جنگ و فتح کردن قسطنطنیه است و این آیه شریفه خود اشاره به ظهور مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) دارد.

ناگفته نماند که کلمه ساعت در این روایت بمعنی قیامت نیست زیرا با برپا شدن قیامت دیگر جنگ و پیروزی معنی ندارد بنابراین منظور از ساعت قیام قائم (عجل الله تعالی فرجه الشریف) است که همزمان با آن قسطنطنیه فتح میشود چنانکه در روایت دیگری نیز آمده است.

و "2" الدر المنثور ج 6 صفحه 58 و 59

ص: 162

1- الدر المنثور ج 6 صفحه 58 و 59

2- الدر المنثور ج 6 صفحه 58 و 59

در این سوره دو آیه مورد بحث است :

1- «لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَاباً أَلِيماً»

(اگر از یکدیگر جدا بودند کافرانشان را به عذابی دردناک عذاب میکردیم. فتح 25)

سلیمان قندوزی حنفی میگوید: در مورد این آیه «لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا...» از حضرت صادق (علیه السلام) نقل شده که فرمود: محققاً خداوند افراد با ایمانی در اصلاب کفار و منافقان بودیعه گذاشته است و قائم ما ظهور نمیکند تا ودیعه های الهی خارج شوند، هنگامیکه خارج شدند ظهور می کند و کفار و منافقان را میکشد (1)

«هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ» اوست آنکه پیامبرخویش را با هدایت و دین حق فرستاد تا

ص: 163

آنرا بر تمامی دینها غالب گرداند فتح آیه 28)

علامه کنجی و شبلیجی در کتابهای خود "البیان" و "نورالابصار" مینویسند" در تفسیر قرآن درباره این آیه « لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ... » از سعید بن جبیر نقل شده که منظور مهدی از فرزند. ان فاطمه است " (1)

مخفی نماند که این آیه در قرآن مجید سه مرتبه مورد بحث ذکر شده یکی اینجا و دیگر در سوره توبه و سوم در سوره صف و ما به پیروی از قرآن این آیه را در هر سه جا مورد بحث قرار میدهیم ولذا در سوره توبه حدیثی غیر از این حدیث نقل کردیم و بعضی از فقراتش را شرح دادیم .

ص: 164

1- البیان فی اخبار صاحب الزمان ص 73

در این سوره دو آیه مورد بحث است :

«وَأَسْتَمِعُ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ. يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذَلِكَ يَوْمَ الْخُرُوجِ»

(روزی که نداکننده از مکانی نزدیک ندا میکند گوش فرا دار روزی که صیحه را بحق میشنوند آنروز روز بیرون شدن است) (ق. آیه 41 -

42)

قندوزی حنفی از کتاب "فرائدا لسمطين" نقل میکند که حضرت رضا (علیه السلام) در حدیثی فرمود: قول خداوند بزرگ : «يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ

مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ» و «يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذَلِكَ يَوْمَ الْخُرُوجِ» یعنی خروج فرزندم قائم (1)

منظور این است که هر دو آیه در شان حضرت مهدی قائم (عج الله تعالی فرجه الشریف) وارد شده است بنابراین ندا و خروج تعلق به او خواهد داشت.

ص: 165

در این سوره یک آیه مورد بحث است :

۱- «فَوَرَّبُّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقُّ مِثْلَمَا أَنْتُمْ تَنْطِقُونَ»

(قسم به پروردگار آسمان و زمین و عده ای که بشما میدهند چنانکه سخن میگویند قطعی است. ذاریات 23)

قندوزی حنفی میگوید: اسحق بن عبدالله از حضرت علی بن الحسین زین العابدین (علیه السلام) نقل شده آنحضرت در مورد این آیه «فَوَرَّبُّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقُّ...» فرمود: یعنی قیام قائم ما قطعی است چنانکه سخن میگوید(1)

ص: 166

در این سوره یک آیه مورد بحث است :

«وَأَقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ» (قیامت نزدیک شد و ماه شکافت . قمر 1)

قندوزی حنفی از مفضل بن عمر از حضرت امام صادق (علیه السلام) نقل میکند که آنحضرت در مورد آیه «وَأَقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ» فرمود: ساعت قیام قائم نزدیک است (1)

چنانکه مکرر گفته ایم میان تفسیر این آیه به قیامت با تفسیر آن به ظهور حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) منافاتی نیست ، زیرا هر دو روز ، روز زنده شدن شکفت انگیزاست : قیامت روز زنده شدن همگان و عصر ظهور ، روز زنده شدن گروهی از امت است .

ص: 167

در این سوره یک آیه مورد بحث است :

« يُعْرِفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ »

(گناهکاران به علامتشان شناخته میشوند، آنگاه پیشانیها و قدمهای آنان گرفته میشود. رحمن 41)

قندوزی حنفی از معاویه بن عمار از حضرت امام صادق (علیه السلام) نقل میکند که آن حضرت در مورد آیه « يُعْرِفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ ... » فرمود: هنگامیکه قائم ما قیام کرد دشمنان ما به علامتشان شناخته میشوند سپس پیشانیها و قدمهای آنان را میگیرند و او واصحابش آنان را با شمشیر میزنند(1)

ص: 168

در این سوره یک آیه مورد بحث است : «

(بدانید که خداوند زمین را پس از مردنش زنده میکند حدید آیه 17)

قندوزی از سلام بن مستنیر از حضرت باقر (علیه السلام) نقل میکند که آن حضرت در مورد آیه «اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا» فرمود: خداوند زمین را بوسیله قائم زنده میکند سپس عدالت را در آن برقرار میسازد، آنگاه زمین را پس از آنکه در اثر ظلم مرده بود بوسیله عدل زنده میکند(1)

ص: 169

در این سوره یک آیه مورد بحث است :

«أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ»

(آنها حزب خدا هستند آگاه باشید که حزب خدا رستگارانند مجادله 22)

قندوزی بسند خود از جابر بن عبدالله انصاری نقل میکند که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در ضمن حدیثی طولانی فرمود: "نامش مهدی و قائم و حجت است آنگاه غایب میشود و سپس خروج میکند وقتی خروج کرد زمین را چنانکه از ظلم و ستم پر شده است از عدل و داد پر میکند، خوشحال آنانکه در غیبت او صبر داشته باشند، خوشحال آنانکه بر محبت او باقی باشند اینها کسانی هستند که خداوند آنان را در کتاب خود توصیف کرده و فرموده: "پرهیزکارانی که به غیبت ایمان میآورند" و نیز فرموده آنان حزب خدا هستند آگاه باشید که حزب خدا رستگارانند" (1)

ص: 170

توضیح اینکه : ایمان به حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) ، صبر کردن در غیبت او و باقی بودن بر محبتش همه از شرایط حزب خدا و از شرایط رستگاران محسوب میشود و طبعاً از شرایط ایمان بخدا و پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) نیز خواهد بود چرا که تنها مومنان رستگارانند .

ص: 171

در این سوره یک آیه مورد بحث است :

«هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَىٰ الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ»

(اوست آنکه پیامبر خویش را با هدایت و دین حق فرستاد تا آن را بر تمامی دینها غالب گرداند اگرچه مشرکان کراهت داشته باشند صف 9)

قندوزی حنفی بسند خود از حضرت صادق (علیه السلام) نقل میکند که آن حضرت در مورد آیه «هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ ...» فرمود بخدا قسم تاویل آن محقق نمی شود تا مهدی قائم ظهور کند هنگامی که ظهور کرد هیچ مشرکی نیست مگر از ظهور وی کراهت دارد و هیچ کافری نیست مگر آنکه کشته میشود حتی اگر کافری در دل صخره ای قرار گرفته باشد صخره می گوید : ای مومن در دل من کافری هست مرا بکش و او را بکش(1)

ناگفته نماند که چون این آیه در قرآن سه مرتبه آمده ما نیز بجهت پیروی از قرآن کریم آنرا در هر سه مورد ذکر کردیم و درباره این حدیث نیز در سوره توبه آیه 33 شرح مختصری ایراد نمودیم به آنجا مراجعه کنید .

ص: 172

در این سوره یک آیه مورد بحث است

« فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ »

(پس بخدا و پیامبر او و این نور که نازل کرده ایم ایمان بیاورید که خدا از اعمالی که انجام می‌دهید آگاه است 8)

علامه قیسی میگوید: ابن جریر طبری متوفی سال 310 در کتاب "الولایه" از زیدبن ارقم نقل میکند که وقتی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در بازگشت از حجة الوداع بهنگام ظهر در گرمای شدید در غدیر خم فرود آمد فرمان داده پیاده شوند پس من برخاستم و پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ندا کرد "الصلوة جامعہ" ما همگی جمع شدیم آنگاه پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) خطبه رسائی ایراد و ادامه داد تا آنکه فرمود: "ای گروه مردم، بخدا و پیامبر او و این نور که نازل کردیم ایمان بیاورید" سپس فرمود: "نور در من است سپس علی و سپس در نسل او تا مهدی قائم" (1)

ص: 173

در این سوره یک آیه مورد بحث است :

«حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ فَيَسْئَلُونَ مَنْ أَضَعَهُ ناصِرًا وَاقِلُّ عَدَدًا»

(تا وقتی که آنچه را که وعده داده شده اند ببینند خواهند دانست یاور چه کسی ناتوانتر و از جهت عده کمتر است 24)

قندوزی میگوید : از محمد بن فضیل از حضرت علی بن الحسین (علیه السلام) نقل شده است که آن حضرت در مورد آیه «حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ...» فرمود: آنچه در این آیه وعده داده شده اند ، مهدی قائم واصحاب وانصار او هستند و پس از آنکه ظهور کرد دشمنانش از جهت یاور ناتوانتر و از جهت عده کمترند" (1)

ص: 174

سور: مدثر در این سوره سه آیه مورد بحث است :

«فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ فَذَلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ»

(هنگامیکه در صور دمیده شود، آن روز ، روزی سخت است و برای کافران آسان نیست 8 - 10)

قندوزی حنفی از مفضل بن عمر نقل میکند که حضرت صادق (علیه السلام) در مورد آیه «فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ . . .» فرمود: هنگامیکه در گوش قائم ندا شود که پیاخیز برمیخیزد ، پس آن روز برای کافران دشوار است.

آنگاه فرمود : قرآن قسمتی از آنرا مثل است و تنها ما آنرا میدانیم و دیگران نمی دانند(1)

منظور از جمله اخیر اینست که ابعاد قرآن و مقاصد و بواطن آنرا جز اهل بیت کسی نمی داند زیرا آنان هستند که خداوند هر نوع پلیدی حتی پلیدی جهل را از آنان زایل ساخته و از هر نقصی پاکشان نموده است و آنان هستند که بر طبق آنچه در روایات شریفه آمده رسوخ در علم دارند و تاویل قرآن و بواطن آنرا میدانند.

ص: 175

در این سوره یک آیه مورد بحث است :

«فَلَا أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ»

(پس قسم به ستارگان پنهان شونده 15)

قندوزی حنفی میگوید از هانی از حضرت باقر (علیه السلام) در مورد آیه «لَا أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ» نقل شده است که فرمود: پنهان شونده ، امامی است که پنهان میشود یعنی در سال 260 از ظهور به غیبت باز میگردد و سپس مانند ستارگان آشکار میشود (1).

توضیح اینکه «خُنَّسِ» بمعنی پنهان شدن است و تفسیر آیه در مورد ستارگانی است که برخی از آنها در وقت خاصی پنهان میشوند، ولی تاویل آیه درباره حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) است زیرا او به امر خداوند متعال پنهان شده و به امر خدا نیز مانند ستارگان درخشان ظاهر خواهد شد ، این حدیث از معجزات امام باقر (علیه السلام) و اخبار غیبی آنحضرت است بخاطر آنکه امام باقر (علیه السلام) از غیبت حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) که در سال 260 هجری یعنی پیش از صدسال بعد از وفات وی اتفاق افتاده خبر داده است .

ص: 176

در این سوره یک آیه مورد بحث است

« وَ السَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ »

(قسم به آسمان که دارای برجها است 1)

قندوزی می نویسد: اصبع بن نباته از ابن عباس در مورد آیه «وَ السَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ» نقل شده که گفت پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: من آسمان هستم و برجها ائمه از خاندان من میباشند که نخستین آنها علی و آخرینشان حضرت مهدی است و آنها دوازده نفرند [\(1\)](#)

پایان

ص: 177

نام كتاب ----- نام نويسنده

مقدمه: القرآن القول الفصل - شيخ عطيه صقر

القرآن القول الفصل - محمد عفيفي

دره التنزيل وغرة التاويل - خطيب اسكافي

اسرار التكرار في القرآن - تاج القراء كرمانى

البيان فى علوم القرآن - علامه زرشكى

احياء علوم الدين - امام غزالى

اعلام الموقعين عن رب العالمين - ابن قيم

اعجاز القرآن - قاضى باقلانى

الوحى المحمدى (صلى الله عليه و آله) - سيد رشيد رضا

اعجاز القرآن و البلاغة النبويه - مصطفى صادق الرافعي

دستور الاخلاق في القرآن - شيخ محمد عبدالله درا

احكام القرآن - ابوبكر حصاص

الاتقان فى علوم القرآن - حافظ سيوطى

غايه المرام - بحراني

فراند السمطين - حموينى شافعى

مقتل الحسين (ع) - خوارزمي شافعي

مقدمه - ابن خلدون

مجمع الفوائد و منبع الفرائد - علي بن ابي بكر هيثمي

الجامع الصحيح - محمد بن عيسى ترمزي

الجامع الصحيح - بخاري

الجامع الصحيح - مسلم بن حجاج قشيري

عقد الدرر - سلمى شافعي دمشقي

ينابيع الموده - حافظ قندوزي حنفي

الفصول المهه - ابن صباغ مالكي

شواهد التنزيل - حاكم حڪاني

تفسير الدر المنثور - سيوطي شافعي

نور الابصار - شبلنجي شافعي

تفسير البرهان - بحراني

تفسير - نيشابوري

كنز المال - متقي هندي حنفي

البيان - كنجي شافعي

ارجح المطالب - عبيدالله هندي حنفي

العرف الوردى - جلال الدين سيوطي

السنن - ابن ماجه

المسند - احمد بن حنبل

كنوز الحقائق - علامه مناوي

شرح الصحيح الترمزى - ابن عربى

سنن المصطفى - ابودا و دسجستانى

ماذا في التاريخ - علامه قيسى

ص: 180

بسمه تعالی

جَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

با اموال و جان های خود، در راه خدا جهاد نمایید، این برای شما بهتر است اگر بدانید.

(توبه : 41)

چند سالی است که مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه موفق به تولید نرم‌افزارهای تلفن همراه، کتاب‌خانه‌های دیجیتالی و عرضه آن به صورت رایگان شده است. این مرکز کاملاً مردمی بوده و با هدایا و نذورات و موقوفات و تخصیص سهم مبارک امام علیه السلام پشتیبانی می‌شود.

برای خدمت‌رسانی بیشتر شما هم می‌توانید در هر کجا که هستید به جمع افراد خیراندیش مرکز بپیوندید.

آیا می‌دانید هر پولی لایق خرج شدن در راه اهلبیت علیهم السلام نیست؟

و هر شخصی این توفیق را نخواهد داشت؟

به شما تبریک می‌گوییم.

شماره کارت :

6104-3388-0008-7732

شماره حساب بانک ملت :

9586839652

شماره حساب شبا :

IR390120020000009586839652

به نام : (موسسه تحقیقات رایانه‌ای قائمیه)

مبالغ هدیه خود را واریز نمایید.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آبادی - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

